

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Alžběta Preková

Ekonomické vztahy Běloruské republiky a Ruské federace

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Žídková, Ph.D., M.A.

Olomouc

2020

Prohlášení

Tímto čestně prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedené literatury.

V Olomouci

Podpis

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat své mamince za domácí péči v průběhu celého studia. Také tatínkovi a sestře, kteří mi celé studium zajišťovali morální podporu a svými věcnými připomínkami mi pomohli k odevzdání práce. Můj obrovský dík patří Mgr. Markétě Žídkové Ph.D., M.A. za vedení práce a neskutečnou trpělivost při konzultacích. Musím zde také poděkovat svým přátelům za nesmírnou psychickou podporu v průběhu psaní práce i po dobu celého studia.

Obsah	
Seznam zkratk	5
Úvod.....	6
1. Teoretické ukotvení vývoje ekonomické integrace	11
1.1. Zóna volného obchodu	11
1.2. Celní unie.....	12
1.3. Jednotný vnitřní trh (Společný trh).....	13
1.4. Hospodářská a měnová unie	14
1.5. Úplná ekonomická a politická integrace	15
2. Vývoj ekonomik Běloruska a Ruska	16
2.1. Příčiny pádu Sovětského svazu	16
2.2. Vývoj ekonomiky Ruské federace od roku 1991	19
2.2.1. Složení ruské ekonomiky	20
2.3. Vývoj ekonomiky Běloruské republiky od roku 1991	21
2.3.1. Složení běloruské ekonomiky:.....	22
3. Vývoj ekonomických vztahů mezi Ruskem a Běloruskem	25
3.1. Vývoj ekonomických vztahů v 90. letech	25
3.2. Vývoj ekonomických vztahů v letech 2000-2012	30
3.3. Vývoj ekonomických vztahů od roku 2012 do ledna 2020.....	33
Závěr	40
Prameny a zdroje	44

Seznam zkratek

CSTO – Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti

CU – Celní unie

EACU – Eurasian Customs Union (tzn. Euroasijská celní unie)

EAEU – Eurasian Economic Union (tzn. Euroasijská ekonomická unie)

HDP – Hrubý domácí produkt

HMP – Hospodářská a měnová politika

JVT – Jednotný vnitřní trh

NATO – Severoatlantická aliance

PU – Politická unie

SNS – Společenství nezávislých států

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik (zkr. Sovětský svaz)

USD – americký dolar

ÚV KSSS – Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu

ZVO – Zóna volného obchodu

Úvod

Bělorusko bylo jedním ze zakladatelů Sovětského svazu v roce 1922 a jedním z posledních států, který ho v roce 1991 opustil. V době, kdy bylo Bělorusko svazovou republikou SSSR, rozvinula se v zemi průmyslová výroba, která byla zaměřená na zpracování surovin a následném exportu v rámci svazových republik. Tento proces byl řízen Moskvou v rámci centrálně plánované ekonomiky. Přestože po rozpadu Sovětského svazu začalo Bělorusko budovat samostatný, nezávislý stát, je stále nejvíce „sovětským“ státem ze všech bývalých republik. A je jedinou zemí bývalého Sovětského svazu, která si zachovala s Ruskem tak úzký vztah.

Pádem Sovětského svazu roku 1991 nebyly ekonomické vztahy Ruska a Běloruska přerušeny. Pár týdnů před jeho rozpadem se zformovala nová ekonomická a politická spolupráce nově vznikajících států v rámci Společenství nezávislých států (SNS). Zakládající smlouvu podepsaly tři sovětské republiky (Rusko, Ukrajina, Bělorusko), ke kterým se v průběhu tří let připojilo dalších osm států. Dnes čítá společenství devět členských států. Na platformě SNS došlo později ke vzniku mnoha uskupení, kterými například jsou Euroasijská celní unie (EACU) či Euroasijský hospodářský prostor. Jako poslední vznikla Euroasijská hospodářská unie (EAEU), která ve své podstatě shrnula všechny předešlé integrační projekty.

Další platformou pro vývoj vztahů těchto dvou států je Svazový stát Ruska a Běloruska, který vznikl v roce 1996. Ten se má snažit o vytvoření prostoru pro vojenskou, politickou a ekonomickou spolupráci. Na jeho vzniku se podstatně podílel běloruský prezident Alexandr Lukašenko, který od počátku svého mandátu v roce 1994 usiloval o vzájemnou integraci. Tu podporoval i tehdejší ruský prezident Boris Jelcin. Po prezidentských volbách v roce 2000 se do čela Ruska dostal Vladimir Putin. Ten přehodnotil význam rusko-běloruské integrace a spíše se zaměřil na vylepšení pozice Ruska jakožto dominantního hráče na poli světové ekonomiky. To se projevilo také v případě několika krizí, které vyzkoušely pevnost ekonomických a politických vztahů obou zemí. Jednalo se mimo jiné o spory o dodávky ropy a zemního plynu, které se odehrály v letech 2004 a 2006

a měly ve svém důsledku dopad na ekonomiku celé Evropy. Dalším sporem byla v roce 2009 tzv. mléčná válka, neboli vyhrocený spor Ruska a Běloruska, kdy Moskva využila možnosti pozastavení dodávek mléčných výrobků (zejména jogurtů), jakožto jeden z hlavních běloruských vývozních artiklů, do Ruska. Tato krize pak v Bělorusku nepřímo zapříčinila hledání nových trhů a cest obchodu na Západě. I samotného Lukašenka to přivedlo k obratu v prezentování Běloruska jako blízkého partnera Ruska. Tento obrat se následně projevil v roce 2014 při ruské anexi Krymu, kde Běloruko jasně vnímalo ruské kroky vůči Ukrajině jako nepřátelské vůči všem ruským sousedům, tudíž i proti Bělorusku.

Hlavním cílem práce je nastínit vývoj ekonomicko-politických vztahů mezi Ruskem a Běloruskem po pádu Sovětského svazu v roce 1991, až do současnosti. Přestože se práce opírá o politické události, klade zejména důraz na ekonomické vazby zkoumaných subjektů. K dosažení cíle si práce pokládá následující výzkumnou otázku: *Jak se proměnily ekonomické vztahy Ruska a Běloruska během uplynulých 28 let?*

První kapitola představuje vývojová stádia ekonomické integrace, tj. kroky, které čekají všechny postupně se integrující státy či entity. Text rozebere jednotlivá stádia integrace, kterými jsou: zóna volného obchodu, celní unie, jednotný vnitřní trh a hospodářská a měnová unie. Posledním stádiem integrace je politická unie. Jelikož hlavně ze strany Ruska je právě na takové blízké spojení vytvářen nátlak, je teoretický nástin tohoto stádia pro práci důležitý.

Druhá kapitola stručně popisuje ekonomický vývoj Ruska a Běloruska po roce 1991. Proto si zde práce pokládá tyto výzkumné otázky: „*Jak se vyvíjely ekonomiky Ruska a Běloruska?*“ a „*Čím se vyznačují ekonomiky Ruska a Běloruska?*“. Druhá kapitola se pak dělí do tří podkapitol. První naznačí příčiny pádu Sovětského svazu. Druhá podkapitola poté nastiňuje vývoj ruské ekonomiky a její složení po pádu Sovětského svazu až do dnešní doby. Třetí podkapitola se pak zabývá ekonomikou Běloruska.

Třetí kapitola pak analyzuje vzájemnou propojenost ruské a běloruské ekonomiky po roce 1991. V rámci této kapitoly bude zodpovězeno několik dílčích otázek: *V jakém stádiu ekonomické a politické integrace se nachází Rusko a Bělorusko? Co přispělo k posílení a co naopak k oslabení ekonomických vztahů*

Ruska a Běloruska? Samotný text třetí kapitoly se především zaměřuje na ekonomickou spolupráci Ruska a Běloruska v rámci vznikajících mezinárodních uskupení a na jejich bilaterální vztahy, které nikdy nebyly vyvážené a rovnocenné. Proto je kapitola rozdělena na tři podkapitoly, kdy se každá z nich zabývá jiným obdobím vývoje rusko-běloruských ekonomických vztahů. První podkapitola se soustředí na období devadesátých let. Zaměřuje se zejména na události kolem pádu Sovětského svazu, události po jeho rozpadu a nakonec nově vzniklými uskupeními, kterými jsou v tomto období *Společenství nezávislých států*, *Unie Ruska a Běloruska* a *Svazový stát Ruska a Běloruska*. Druhá podkapitola se zaměřuje na období od roku 2000 do roku 2012. Toto období bylo zvoleno zejména s ohledem na skutečnost, že v roce 2000 se na post prezidenta Ruské federace dostává Vladimír Putin, čímž započala změna ve vnitřní i zahraniční politice. Rok 2012 pak představuje Putinův návrat na post prezidenta po čtyřleté pauze, kdy funkci zastával Dmitrij Medveděv (2008-2012). Celé období od roku 2000 do roku 2012 bylo plné politicko-ekonomických sporů v rámci rusko-běloruských vztahů, které následně ovlivnily vývoj jejich spolupráce. Jednalo se o tzv. války o plyn, ale také o mléčnou válku. Poslední část se zabývá událostmi po roce 2012, až do začátku roku 2020. Jedná se o období výrazného ochlazení rusko-běloruských vztahů. Klíčovou událostí byla ruská anexe ukrajinského poloostrova Krym v roce 2014. Bělorusko tento akt veřejně odmítlo, čímž si zajistilo výhodnější pozici pro vyjednávání nových podmínek se Západem. I přes obrovské obavy z možné podobné agrese na území Běloruska zůstává pozice Minsku neměnná a považuje Rusko za svého hlavního ekonomického partnera. To se opět ukázalo jako nevýhoda při krizích v letech 2016-2017 a 2020, kdy došlo opět došlo ke sporům ohledně stanovení výše cen ropy a zemního plynu.

V práci je zvolena metoda kvalitativního výzkumu, případová studie. Je to výzkumná metoda využívaná v mnoha vědních disciplínách. Využívá malého počtu případů pro vysvětlení zkoumaného jevu v rámci určitého časového období. Pro tuto práci je za zkoumané případy vybráno Bělorusko a Rusko. Případovou studii definuje mnoho autorů (J. Hendl, R. E. Stake, R. Y. Yin). Jako příklad uvádí práce definici Johna Gerringa (2007) z jeho práce *Case Study Research*, kde ji definuje: „*Případ představuje prostorově ohraničený jev (jednotku) pozorovaný*

v jednom časovém bodě nebo v určitém časovém období.“ Charakter zkoumaných vztahů je velmi ojedinělý, z toho důvodu je velmi obtížné je zobecnit. Proto práce pouze nastiňuje ekonomický vývoj Ruska a Běloruska, který není výzkumem potvrzován, ani vyvrácen a slouží k vysvětlení aktuálního dění na tomto území. V závěru práce poskytne prognózu, jak by se mohly vztahy vyvíjet podle aktuálně nastavených pravidel.

K tématu ekonomických vztahů Ruska a Běloruska využívá práce zejména zahraniční literatury, která se zabývá problematikou vývoje a vlivu na ekonomiku těchto dvou států. Práce čerpá z monografií, odborných článků publikovaných v renomovaných časopisech a využívá i analýz nezávislých institucí. Pro druhou a třetí kapitolu využívá práce primárních zdrojů *The Official Internet Portal of the President of the Republic of Belarus* a *Official Internet Resources of the President of Russia*. Zde jsou dostupné projevy, poznatky k návštěvám na nejvyšších státních úrovních, či například komentáře k aktuálnímu světovému dění. Přesto je důležité poznamenat, že oba zdroje jsou pod vlivem autoritářských států, a je proto potřeba si zveřejněné informace ověřovat u jiných zdrojů a nezávislých analýz. Mezi primární zdroje lze zařadit i oficiální dokumenty mezinárodních institucí, kterou je například *Commonwealth of Independent States* či *Eurasian Economic Union*.

Ke zpracování práce pak byly využívány odborné články a publikace. Odborné články čerpá text především z renomovaných časopisů, jako například *Europe-Asia Studies* a dále využívá platform pro analytické texty. Jedná se zejména o *Russian Analytical Digest* či *Belarus Digest*. Vedle toho využívá i think tanků jako třeba *Carnegie Moscow Centre* či *Institute of World Economy and International Relations*. Příkladem je text Andrease Heinricha z roku 2017 *Energy Issues in Russia's Relations with Belarus*, který byl publikován v *Russian Analytical Digest*. Článek se zaměřuje na běloruskou závislost na ruské ropě, která v průběhu let vedla k řadě sporů, které nutí Bělorusko hledat nové alternativní zdroje ropy. Dalšími autory, jejichž články práce využívá, jsou například Alena Vieira či Andrei Makhovsky. Práce využívá Makhovského dvou článků: *Russia halts oil to Belarus, but transit to Europe still flowing* a *Belarus's Belneftekhim agrees first Russian oil delivery this year*. Oba byly vydané na

začátku roku 2020 a pojednávají o problému se stanovením nové kupní ceny ropy a zemního plynu v lednu 2020. Práce dále pracuje se článkem *Behind the Curtain of the Long-lasting Drama* od Alli Leaukavets z roku 2017, či textem Davida Marplese *Between the EU and Russia: Geopolitical Games in Belarus* z roku 2013.

Pro práci jsou důležité také monografie různých autorů. Mezi nimi jsou Sabine Fischer, Christopher Dent či Dov Lynch. Knižní publikace Christophera Denta *The European Economy: The Global Context* z roku 1997. Celá kniha pojednává o vývoji evropském hospodářství, ale práci využívá její druhé kapitoli *Regional Integration*, která rozebírá jednotlivá stádia ekonomické integrace. Sabine Fischer, expertka na ruskou zahraniční politiku a konflikty v postsovětském prostoru sepsala publikaci *Back From the Cold? The EU and Belarus in 2009*, kterou doplnilo mnoho renomovaných autorů, mezi kterými jsou Margarita M. Balmaceda, Grzegorz Gromadzki či Andrei Zagorski. Dalším významným autorem citovaným v této práci je Dov Lynch, který ve spolupráci s Dmitri Treninem, Vitali Silitski a Clelií Rontoyanni sepsali knihu *Changing Belarus*.

1. Teoretické ukotvení vývoje ekonomické integrace

První kapitola představuje teoretický rámec vývoje ekonomické integrace a vysvětluje jednotlivé pojmy a definice. Je rozdělena do pěti podkapitol, ve kterých jsou vysvětlena jednotlivá stádia ekonomické integrace (zóna volného obchodu, celní unie, jednotný vnitřní trh, hospodářská a měnová unie, úplná ekonomická a politická integrace). Jako první tato stádia rozdělil a definoval profesor politické ekonomie Béla Balassa ve své práci *Towards A Theory of Economic Integration*, na kterou navazují další autoři.

„Proces ekonomické integrace, propojuje národní státy a zahrnuje opatření určená k úplnému odstranění diskriminace mezi hospodářskými jednotkami“ (Balassa 1961: 1). Vhodné prostředí pro vývoj ekonomické integrace je při liberalizaci finančních trhů a modernizaci informačních technologií, což napomáhá ke globalizaci finančního trhu. To přímo vede k jednoduššímu pohybu práce, zboží, kapitálu a služeb (Lacina, Ostřížek 2012: 87-89).

„Ekonomická integrace je mnohem víc než jen ekonomický proces. Je to hospodářský a politický proces, který zahrnuje také politickou ekonomiku. Ekonomická integrace potřebuje osvětlení z oblasti ekonomiky, politiky a z moderní verze politické ekonomiky (McCarthy 2006: 2). V následujících podkapitolách se práce bude zabývat jednotlivými ekonomickými stádii, která se mohou svou podstatou i překrývat.

1.1. Zóna volného obchodu

Zónu volného obchodu (ZVO) vidí někteří jako první krok ekonomické integrace, pro jiné je tou nejvhodnější volbou (McCarthy 2006: 108). Závisí na vzájemné dohodě zemí o odstranění obchodních překážek a jiných kvantitativních omezení, kterými jsou například cla nebo kvóty. To znamená, že zboží se může bez problémů pohybovat mezi členskými státy. V tomto stádiu si však státy ponechávají pravomoc při rozhodování o obchodní politice (výše cla) vůči nečlenským státům (Lacina, Ostřížek 2012: 94-95). Jednou z nevýhod ZVO je, že může docházet k dovozu zboží do země z nečlenského státu s nejnižší celní sazbou a následně k jeho exportu do ostatních členských zemí dle ceny sjednané v dohodě (Dent 1997: 26). Tato situace může vést k pokřivení ekonomiky.

Příkladem zóny volného obchodu na evropském kontinentu může být uvedeno třeba Evropské sdružení volného obchodu (ESVO ang. EFTA). Vzniklo v roce 1960 jako protiváha tehdy vznikajícímu Evropskému hospodářskému společenství (EHS – dnešní Evropská unie). Zakládajícími státy bylo Finsko, Dánsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko, Portugalsko, Norsko a Velká Británie (EFTA 1998). Bylo založeno pro potřebu jednotlivých členských zemí, které nesouhlasily s politikou EHS. Princip organizace spočíval v eliminaci celních omezení výhradně průmyslových výrobků, vyjma politiky rybolovu a zemědělské politiky, které byly řadou zemí považovány za strategické (Fiala, Pitrová 2009: 81). Přesto se však řada zemí nakonec rozhodla připojit k dynamicky se rozvíjejícímu Evropskému hospodářskému společenství.

Dalšími příklady zóny volného obchodu může být ZVO v Severním Atlantiku, která zahrnuje Spojené státy, Kanadu a Mexiko, dále ZVO mezi Kanadou a Chile a také ZVO mezi Evropskou unií a Mexikem (Glen, Žídková 2014: 159). Na asijském kontinentu pak nalezneme Sdružení zemí jihovýchodní Asie (ASEAN) a Sdružení pro regionální spolupráci v jižní Asii (SAARC) (Lacina, Ostřížek 2012: 101). Taktéž Afrika má svou ZVO, kterou je Východoafrický společný trh (COMESA). Zóny volného obchodu jsou obvyklou formou ekonomické spolupráce suverénních států a nalezneme je prakticky na všech kontinentech.

1.2. Celní unie

Druhým stádiem ekonomické integrace je celní unie (CU). V té dochází k určení společné obchodní politiky (Lacina, Ostřížek 2012: 103). Ujednání o celní unii staví na struktuře dohody o volném obchodu přijetím společného vnějšího cla (CET – Common External Tariff). Všechny členské státy nyní uplatňují CET při každém externím importu vstupujícím do unie, přičemž si mezi sebou zachovávají dohodu o volném obchodu. V souladu s CET se nyní každý členský stát vzdává práva stanovit si vlastní ujednání o zahraničním obchodu. Pozitivní je, že zřízení celní unie řeší problém obchodní výchylky, protože vnější výrobci nyní nemohou diskriminačně zacílit na jeden konkrétní členský stát, jako vstupní port na přesměrování vývozu (Dent 1997: 27). Zboží, které vstoupí na trh celní unie, se

již mezi členskými státy pohybuje volně – mezi členy celní unie je zavedena svoboda volného pohybu zboží (Lacina, Ostřížek 2012: 103). Vyjednávání jednotlivých států participujících na celní unii jsou zdlouhavá, zejména z důvodu částečné ztráty politické a ekonomické autonomie.

Mezi případy CU můžeme zařadit celní unii Běloruska, Kazachstánu a Ruska (EACU). Vešla v platnost v roce 2011 a požadovala dva prvky, důležité pro její chod. Zahrnovala jednotný celní sazebník a harmonizaci dovozních licencí (Isachenko 2013). Dalšími příklady celních unií jsou Východoafrické společenství (EAC), Jihoafrická celní unie (SACU), celní unie mezi Evropskou unií a Tureckem a jihoamerický Mercosur (Glen, Žídková 2014: 159).

1.3. Jednotný vnitřní trh (Společný trh)

Třetím stádiem regionální integrace je společný neboli vnitřní trh. Běžně se ve stejném významu mluví o společném, vnitřním a jednotném trhu. Toto označení má svůj původ v anglických slovech „common“, „internal“, či „single market, která jsou v zahraničních literaturách obměňována (Lacina, Ostřížek 2012: 108). Zahrnuje širokou škálu hospodářské a politické integrace. Společný trh může nebo nemusí mít jednotnou měnu, centrální banku, koordinované hospodářské politiky, koordinované zahraniční politiky, společnou obrannou politiku a vlastní armádu (McCarthy 2006: 164). Je zde tedy velký prostor pro vyjednávání o finální podobě jednotného vnitřního trhu.

Společný trh zahrnuje odstranění zbývajících překážek, které brání obchodu mezi jeho účastníky (Dent 1997: 27). Konečným cílem je dosažení tzv. čtyř svobod – zboží, služeb, osob a kapitálu (Lacina, Ostřížek 2012: 108). Aby byl společný trh úspěšný, musí být použita řada nástrojů. Patří mezi ně program liberalizace obchodu, společné vnější tarify, koordinace makroekonomické politiky, významná úroveň harmonizace mikroekonomických politik a přizpůsobení odvětvových dohod. Členové tak mohou volně obchodovat přes hranice mezi sebou se všemi ekonomickými zdroji (nejen s fyzickým zbožím). Například pracovník v jedné členské zemi se může volně pohybovat, pracovat a pobývat v jiné členské zemi. Nebo si může občan z jednoho členského státu otevřít bankovní účet kdekoli v jiném členském státě a převádět peníze z jednoho

členského státu do druhého (Glen, Žídková 2014: 159-160). Podniky mají navíc stejná práva zřizování nového sídla bez ohledu na svou vlastní národní identitu nebo tam, kde chtějí podnikat. Faktory výroby mají v rámci tohoto integračního uspořádání svobodu pohybu, stejně jako to dělají obchodované produkty. Vytvoří se tak „rovné podmínky“ pro zboží, služby, lidi a kapitál v rámci jednoho společného trhu, jak je uvedeno v programu jednotného evropského trhu EU (ESM – European Single Market) (Dent 1997: 27).

Vedle jednotného evropského trhu můžeme uvést i další ukázky společných trhů, kterými jsou například Rada pro spolupráci arabských států Zálivu (GCC), nebo Východoafrické společenství (Glen, Žídková 2014: 160). Pro zbytek této práce bude používáno označení jednotný vnitřní trh.

1.4. Hospodářská a měnová unie

Předposledním stádiem integrace je hospodářská a měnová unie (HMU). Hospodářská unie je kombinací společného trhu mezi členy a celní unie (společná obchodní politika vůči třetím zemím). V hospodářské unii jsou harmonizovány měnové a fiskální politiky mezi členskými zeměmi, ale členské státy mohou vést nezávislé makroekonomické politiky (Glen, Žídková 2014: 160). Posun oproti jednotnému vnitřnímu trhu pak spočívá v tom, že součástí společného zájmu ve vztahu ke třetím zemím již není pouze obchodní politika, ale přidávají se další hospodářské politiky (Lacina, Ostřížek 2012: 112).

Měnová unie je pak forma spolupráce, rozvíjející se převážně v oblasti volného pohybu kapitálu. Jejím konečným cílem je vytvoření systému fixních devizových kurzů a zajištění plné směnitelnosti měn členských zemí. Členské státy však mohou ve svých integračních snahách jít ještě dál a nahradit národní měny měnou společnou (Lacina, Ostřížek 2012: 112).

Známým příkladem vybudované hospodářské a měnové unie je Eurozóna. V současné době zahrnuje 19 členských států Evropské unie. Nelze ji však považovat za dobudovanou, neboť prozatím ne všechny státy, které se zavázaly k přijetí společné měny, tak učinily (Česká republika je mezi nimi). Dalšími příklady HMU ve světě jsou Východní karibská měnová zóna (ECCU), Centrální

afričké ekonomické a monetární společenství (CEMAC) či Hospodářské společenství západoafričských států (ECOWAS) (Glen, Žídková 2014: 160).

1.5. Úplná ekonomická a politická integrace

Pátým a posledním stádiem ekonomické integrace je úplná ekonomická a politická integrace (politická unie). Toto stádium znamená úzkou spolupráci pokrývající neekonomické aspekty a je jakousi nadstavbou a zakončením procesu ekonomické integrace (Lacina, Ostřížek 2012: 115). Politickou unií tedy rozumíme takovou spolupráci, ve které již členské státy dosáhly plné ekonomické integrace a mají zájem na další, neekonomické spolupráci (Blížkovský, Lacina, Strejček 2016: 69).

Politická unie představuje nejvyspělejší formu integrace a označuje situaci, kdy je suverenita členského státu značně omezená. Příkladem jsou federace, v rámci kterých země sdílejí ústřední vládu, která je mezinárodně uznávána, ale i přesto si regiony uvnitř unie zachovávají určitou míru autonomie (Glen, Žídková 2014: 160). Příkladem politické unie jsou Spojené státy americké. Jejich budování začalo již v roce 1754 za vlády Benjamina Franklina. Nalezneme zde centrální vládu se sídlem ve Washingtonu, a dále pak padesát lokálních vlád (50 států USA), které si udržují určitou míru autonomie a vydávají i vlastní zákony (Delux 2010: 145). Dalším příkladem je německé znovusjednocení v roce 1990, kdy se Německá demokratická republika připojila ke Spolkové republice Německo, a vzniklo Německo, jak jej známe dnes (Glen, Žídková 2014: 160).

Evropská unie je významným projektem, u kterého je znatelná snaha o vybudování politické unie. Nicméně již od komplikací s ratifikací Lisabonské smlouvy v roce 2010 je jisté, že je tato snaha prozatím nereálná. Přesto je bez pochyby EU na cestě k vytvoření politické unie. Nasvědčují tomu procedury a instituce zaváděné v průběhu integrace, které se vyznačují přímo volenými poslanci v Evropském parlamentu či Radou ministrů, ve které pravidelně usedají ministři vlád všech členských zemí (Delux 2010: 145).

2. Vývoj ekonomik Běloruska a Ruska

Druhá kapitola je úvodem do tématu bělorusko-ruských ekonomických vztahů. Je složité popisovat vývoj dvou států bez počátečních informací o vývoji v daných státech. Proto je cílem druhé kapitoly popsat ekonomický vývoj Ruské federace a Běloruské republiky po roce 1991. Zároveň si kapitola klade tyto výzkumné otázky *Jak se vyvíjely ekonomiky Ruska a Běloruska?* a *Čím se vyznačují ekonomiky Ruska a Běloruska?* Kapitola se dělí se do tří podkapitol. První podkapitola je zaměřená na příčiny pádu Sovětského svazu. Poté se text zaměří nejprve na stručný popis politicko-ekonomického vývoje Ruska a Běloruska a následně se zaměří na jednotlivé ekonomické sektory, zejména na ty, které mají významnou roli v ekonomikách Ruska a Běloruska.

2.1. Příčiny pádu Sovětského svazu

„Ztráta idealismu, všudypřítomná korupce a zhoršení a bezcílnost vedení byly faktory, které vedly k rozpadu sovětského systému. Žádný z těchto faktorů však nebyl tak důležitý jako selhání ekonomiky.“ Takto popisuje Peter Kenez (2006: 218) faktory rozpadu Sovětského svazu.

Právě ekonomika sehrála významnou úlohu v politickém vývoji pozdního Sovětského svazu. Proces rozpadu Sovětského svazu započal výměnou vedení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (ÚV KSSS) a do jeho čela se dostal Leonid Iljič Brežněv. Ten celé své působení ve straně stál za myšlenkou udržení a zachování centrálně plánované ekonomiky. Postupem času se tato myšlenka ukázala jako neudržitelná, nicméně v době, kdy Brežněv Sovětský svaz vedl, ke změnám nedošlo. Prvním varovným signálem byl od 70. let neúnosný stav zemědělství, kdy se definitivně rozpadl systém kolchozního hospodaření a Sovětský svaz se stal největším dovozcem obilí na světě, což byl k ruskému tradičnímu postavení na světovém trhu s obilím naprosto nečekaný a deprimující výsledek (Veber 2015). Také se prudce zvyšovala celková poptávka po masu a mléčných výrobcích, což však nemohli na počátku tzv. pětiletky¹ předpokládat. Vedlo to ke zvyšování dotací od státu, které měly zajistit zvýšení produkce. Ty počátkem osmdesátých let tvořily jednu čtvrtinu sovětského

¹ Základní ekonomický koncept Sovětského svazu a zemí Východního bloku

rozpočtu. Zároveň s tím se začalo zpomalovat tempo ekonomického růstu Sovětského svazu. Prohlubovala se tak propast mezi jeho ekonomikou a ekonomikou západních zemí a rychle se rozvíjejících ekonomik jihovýchodní Asie. Na konci Brežněvova období vyšlo najevo, že skutečnou ekonomickou reformu - tj. vytvoření systému, ve kterém ceny odrážejí tlaky nabídky a poptávky - nelze sladit se sovětským plánovacím systémem, na kterém byla politická moc strany založena (Kenez 2006: 218-222).

Po Brežněvově smrti se do čela ÚV KSSS dostává Michail Sergejevič Gorbačov. Ten zdědil ekonomiku, kterou jeho předchůdci budovali jako jednolitý erární vojensko-průmyslový podnik a společnost, zcela zdevastovanou totalitním vládnutím (Dvořák 2015: 11-12). Gorbačov se snažil prosadit změny vedoucí ke zlepšení fungování sovětského ekonomického a politického systému a k ukončení studené války. Zároveň také upustil od tzv. Brežněvovy doktríny², čímž fakticky připustil konec vlády komunistické strany v zemích Východní Evropy na konci osmdesátých let. Jeho vedení charakterizuje politika maximální otevřenosti a přestavba, známá pod názvy *glasnost'* a *perestrojka*.

Glasnost' byla rozhodujícím krokem v transformaci Sovětského svazu. Jednalo se o otevřené občanské diskuze o minulosti a problémech, kterým čelila současná společnost. Po roce 1986, kdy nejprve došlo k tragickému výbuchu v jaderné elektrárně Černobyl a následně byl povolen návrat z exilu Andreji Sacharovovi zpět do Moskvy, došlo k dalšímu růstu občanské svobody (Kenez 2006: 253-257). Postupně pak význam slova glasnost' znamenal zejména svobodou slova.

Druhou Gorbačovovou myšlenkou byl soubor reformů tzv. perestrojka neboli restrukturalizace. Avšak v případě Sovětského svazu byly tímto pojmem nazývány všechny změny, ke kterým docházelo v Gorbačovově období. Ústředním tématem celé reformy byla nevyhnutelnost změny, avšak ústřední představitelé měli stále víru v nadřazenost politického a sociálního systému. Podle Keneze (2006: 253-257) to v praxi znamenalo, že bylo umožněno lidem mluvit

² Sovětská zahraniční politika, která hlásala, že jakákoli hrozba socialistické vládě v kterémkoliv státě sovětského bloku ve střední a východní Evropě je hrozbou pro všechny, a proto odůvodňuje zásah partnerských socialistických armád. Použita byla například pro ospravedlnění okupace Československa v srpnu 1968.

pravdu, ale pouze z hlediska komunistického přesvědčení. Na to navazuje Inozemtsev (2012: 82), který doplňuje, že se k této myšlence připojily miliony příznivců, a přestože ne všichni toužili pouze po modernizaci, byli si vědomi, že jednotlivé problémy státu je možné vyřešit pouze komplexním otřesením systému.

Rok 1991 byl pro Sovětský svaz posledním. Nejprve se mezi 19. a 21. srpnem 1991 pokusila skupina skládající se z premiéra, viceprezidenta a šéfa KGB o převrat a návrat ke starým pořádkům, což se neshledalo s podporou veřejnosti a armády. V této vypjaté situaci zastal Gorbačovovu ústřední roli Boris Jelcin, čímž posílil svou politickou pozici. Od tohoto okamžiku začal nezvratný proces rozpadu Sovětského svazu. Na to zareagoval Gorbačov, který 25. prosince 1991 ve prospěch Jelcina rezignoval na post prezidenta sovětského svazu³ (Geoffrey 1999: 90-91).

Konec Sovětského svazu pak definitivně potvrdila Bělověžská dohoda. Původním důvodem setkání signatářů této dohody bylo jednání o ekonomice a o budoucím osudu rozpadajícího se Sovětského svazu. Výsledkem jednání byla dohoda, kterou podepsali zástupci Ruska, Běloruska a Ukrajiny⁴ a mimo jiné se zde píše: „*My, prezidenti Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny konstatujeme, že Svaz sovětských socialistických republik jako subjekt mezinárodního práva a geopolitické reality končí svou existenci*“ (Commonwealth of Independent States, Соглашение о создании Содружества Независимых Государств, cis.minsk.by). Touto smlouvou také vzniklo 8. prosince 1991 Společenství nezávislých států (SNS) a oficiálně tak nahradilo funkci SSSR. Svou činnost však započalo až 26. prosince 1991 (Commonwealth of Independent States, Соглашение о создании Содружества Независимых Государств, cis.minsk.by). Společenstvím nezávislých států tak započala nová spolupráce v regionu bývalého Sovětského svazu. Na tento vznik pak práce naváže v úvodu třetí kapitoly.

³ Funkce, která vznikla v roce 1990 v rámci přestavby společnosti tzv. perestrojky. Prezident sovětského svazu nahradil post předsedy Nejvyššího sovětu SSSR.

⁴ Za Rusko smlouvu podepsali Boris Jelcin a Gennadij Burbulis, za Bělorusko podepsali Stanislav Šuškevič a Vjačeslav Kebič a za Ukrajinu Leonid Kravčuk s Vitoldem Fokinem.

2.2. Vývoj ekonomiky Ruské federace od roku 1991

Počátek přechodného období byl pro ruskou ekonomiku velmi obtížný. V roce 1992 zahájilo Rusko program hromadné privatizace. Jeho cílem bylo snížit zaostalost průmyslu, posílit hospodářský růst a zlepšit životní úroveň v Ruské federaci (Linz, Krueger 1996: 403-405). Rusko zdědilo zdevastovaný průmysl a zemědělství, proto se na základě ekonomických reforem snažilo usnadnit přechod z centrálně plánované ekonomiky na tržně orientovanou ekonomiku (Lindberg 2002: 8-9). Mezi lety 1992 a 1995 byla ekonomická transformace poznamenána hyperinflací (Linz 1999: 14-16). Ta vedla mezi lety 1992–1998 ke vzniku barterového (směnného) obchodu. Podle *The Economist* (*The cashless society*, www.economist.com) byla situace opravdu neúnosná. Ruské společnosti častokrát neměly finance na výplaty svých zaměstnanců, a proto je platily svými vlastními výrobky.

V roce 1997 to již vypadalo, že se Rusko dostane z krize. Poprvé od rozpadu SSSR byl zaznamenán hospodářský růst a pokles inflace. Avšak na počátku roku 1998 dolehla na Rusko nová finanční krize. Tu výrazně ovlivnila východoasijská finanční krize, která zapříčinila propad světových cen ropy (Vydra 2015: 55-56). To nepříznivě ovlivnilo rozpočtový deficit, což vedlo k dramatickému znehodnocení rublu, které doprovázelo selhání vládních dluhů a kolaps sektoru soukromého bankovníctví (Popovich et al. 2011).

Vladislav Inozemtsev a Yulia Zhuchova (2016: 23) definovali klíčový faktor zajišťující růst ruské ekonomiky po krizi v roce 1998. K růstu došlo kvůli nepřiměřenému přílivu peněz, který byl způsoben rychle rostoucími cenami ropy a poskytl tak mimořádné příjmy do státního rozpočtu ve výši 2 bilionů dolarů. Tím došlo k posílení ruského HDP mezi lety 2000-2004. To vedlo ve společnosti k iluzi, že ruská ekonomika funguje mnohem lépe, než tomu tak ve skutečnosti bylo.

Rok 2004 byl doprovázen mírnou inflací, vyrovnaným rozpočtem a výrazným obchodním přebytkem. Ekonomický význam prodeje ropy se ukázal v průběhu globální finanční krize v roce 2008, neboť Rusko je do značné míry závislé na pohybu světových cen ropy (Mankoff 2010: 7-9). Snížení cen ropy v letech 2008-2009 znamenalo pro Rusko zvýšení vládních výdajů o 40 %. To

vedlo ke snížení státních rezerv, které vláda potřebovala pro případnou záchranu společnosti a bankovního sektoru. V té době čelila ruská vláda ekonomické stagnaci s vysokou mírou inflace a vysokou mírou nezaměstnanosti. Ruská vláda si byla vědomá, že východiskem z této krize budou nové investice a nové reformy (The Economist, The End of the Line, <https://www.economist.com/>). Po stabilizaci cen ropy se pak ekonomika začala postupně zotavovat. V letech 2010 až 2012 už opět rostla vyšším tempem, ale začaly se projevovat strukturální problémy, které v roce 2013 způsobily opět její zpomalení (Macek 2015).

Rusko čelilo v roce 2014 mnoha problémům spojených s anexí ukrajinského Krymu. Šlo zejména o pád cen ropy a geopolitických tlaků, které byly důsledkem sankcí ze strany Evropské unie (Council of the European Union, EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine, consilium.europa.eu). Jeho HDP kleslo o 0,6 %, inflace prudce stoupla a akciový trh se propadl. V letech 2015 až 2017 prošla ruská ekonomika recesí, která zaznamenala pokles HDP o 0,2 %. Od roku 2017 se ruská ekonomika vrátila k mírnému růstu, který byl způsoben zejména těžbou nerostných surovin (Wilson, Wesslau 2017: 6-7).

2.2.1. Složení ruské ekonomiky

Struktura ruské ekonomiky se člení na několik základních odvětví: zemědělství, průmysl, stavebnictví, doprava a spoje a obchod. Zemědělské výrobě se věnuje cca 15 % ekonomicky aktivního obyvatelstva a na jeho udržení a rozvoj je vyčleňováno cca 13 % rozpočtu. Zemědělství není zaostalé, ale není příliš efektivní. Rusko je na předních místech v těžbě plynu, ropy, diamantů a výrobě elektrické energie. V oborech s využitím moderních technologií však neustále zaostává za vyspělými zeměmi. Jistou výjimkou je výroba zbraní, kde se drží na předním místě.

Hlavními vývozními artikly Ruska jsou paliva a kovy, které dohromady tvoří 69 % celkového vývozu. Nejčastěji se do Ruska dováží stroje, automobily a jiné elektronické vybavení, které tvoří 32 % z celého importu do země. Dále lze z tabulky vyvodit složení ruské ekonomiky. Nejdůležitějším sektorem je průmysl, který tvoří zhruba 35 % celkového HDP země a zároveň zaměstnává zhruba 27 % ruské populace. Do tohoto odvětví řadíme naleziště nerostných surovin, produkci elektřiny, distribuce vody a zemního plynu. Rusko má řadu přírodních zdrojů,

převážně ropy a zemního plynu, jejichž vývoz tvořil v roce 2017 59 % z celkového obchodu (Liuhto 2020).

Pro zemědělství nejsou v Rusku ideální předpoklady. Podnebí je zde po většinu roku chladné a geografická poloha způsobuje, že obdělávání půdy je náročné a omezené jen na malé části země. To je jeden z hlavních důvodů, proč má zemědělství v ruské ekonomice tak malý význam. Z celkového počtu tvoří něco málo pod 5 % HDP. Přesto však zaměstnává prakticky 6 % populace. Do tohoto odvětví je zahrnuto lesnictví, myslivost a rybolov, jakož i pěstování plodin a živočišnou výrobu (Bajpai 2019).

2.3. Vývoj ekonomiky Běloruské republiky od roku 1991

Bělorusko bylo významným ekonomickým a průmyslovým regionem již v době Sovětského svazu. Geoffrey Ioffe (2004: 89-90) popisuje, že se v této době kladl důraz především na výrobu traktorů, těžkých nákladních automobilů, zpracování oleje, kovoobráběcích strojů, syntetických vláken, televizorů, polovodičů a mikročipů. Druhá část běloruského průmyslu pak byla zaměřena na výrobu vojenské techniky pro všechny země Sovětského svazu. Leonid Zlotnikov (2009: 66-67) však poukazuje na to, že přestože bylo Bělorusko ve světě známé jako „montážní závod SSSR“, tak představa o velké ekonomické prosperitě je pouze iluze špatně vedeného hospodářství Sovětského svazu.

Po pádu SSSR poklesla v Bělorusku v první polovině devadesátých let průmyslová výroba. Důvodem byl přechod z plánované na tržní ekonomiku, který byl spojený se vznikem nových států po rozpadu Sovětského svazu. V druhé polovině devadesátých let však čerstvě zvolený prezident Alexandr Lukašenko přišel s jiným směřováním státu. Zastavil tržní reformy, čímž posílil státní kontrolu hospodářství (Zlotnikov 2009: 67-69). Toto Lukašenkovo chování popisuje Clelia Rontoyanni (2005: 59) jako velice pozitivní, neboť *„Bělorusku se podařilo zabránit prudkému hospodářskému úpadku a společenským otřesům, s nimiž se setkávalo Rusko a většina ostatních zemí Společenství nezávislých států.“*

Natalia Leshchenko (2008: 1422-1424) pak přichází s ideou tzv. běloruského sociálně ekonomického modelu, který byl vypracován v roce 2001 a

na němž je založena hospodářská politika běloruské vlády. Hlavními charakteristikami modelu je kolektivní vlastnictví ekonomiky a národní charakter. Ten se podle Leshchenko hlavně vyznačuje odmítáním prvků tržního hospodářství, kterými jsou egocentrismus a nezaměstnanost.

Jak popisuje Andrew Wilson (2017: 6-7), Bělorusko prodělalo od roku 2008 nejméně tři hospodářské krize. První byla v roce 2009, jako reakce na globální ekonomickou recesi. Druhá přišla záhy na přelomu let 2010-2011, kdy Lukašenko před prezidentskými volbami (2010) neudržitelně navyšoval výdaje státu. Poslední a největší krize pak nastala v roce 2014 po ruském hospodářském kolapsu, který byl spojen s anexí ukrajinského poloostrova Krym.

V roce 2017 vzrostlo běloruské HDP o 2,4 %, což je první pozitivní výsledek od roku 2014. To znamenalo odchod z dvouleté recese, jejíž další důkaz zahrnuje rostoucí trend v průmyslové produkci, nízké inflaci a relativně vysoké úrovni měnových rezerv (Kłysiński 2018). Zdálo se, že se Bělorusko vrátilo na cestu hospodářského růstu, především v důsledku zlepšení situace na světových trzích s pohonnými hmotami, což vedlo ke zvýšení příjmů z prodeje ropných produktů, jednoho z jeho hlavních vývozů. Pozitivní dopad měla také skutečnost, že bělorusko-ruský spor o podmínkách dodávek ropy a plynu z Ruska, který trval déle než rok, byl vyřešen v dubnu 2017 (Tsarik 2017).

Jak popisuje ve svém článku Vitali Silitski (2005: 35-39), běloruské hospodářství patří k jednomu z nejméně státem kontrolovaných na světě. Neboť stát vlastní a kontroluje prakticky 80 % veškerého majetku. Podle Index of Economy Freedom, náleží Bělorusku v roce 2020 88. příčka v žebříčku ekonomické svobody. Index také uvádí několik překážek, které brání v pokroku běloruské ekonomiky. Jsou jimi překážky bránící dynamice obchodu či dominance velkých státních bank (Index of Economic Freedom, Belarus, www.heritage.org). Zůstává však otázkou, do jaké míry je Lukašenko ochotný liberalizovat ekonomiku.

2.3.1. Složení běloruské ekonomiky:

Klíčovými odvětvími běloruské ekonomiky již od dob Sovětského svazu pak jsou zpracovatelský průmysl, strojírenství, energetický průmysl a zemědělství (Modrzewski 2006: 55-56). Celková produkce zpracovatelského průmyslu tvoří

zhruba čtvrtinu celkového HDP země. Proto je jeho vývoj značně ovlivněn aktuálními ekonomickými trendy v zemi. Zpracovatelský průmysl v roce 2018 představoval 88,6 % celkové výrobní produkce a je jádrem běloruského výrobního sektoru. Mezi hlavní průmyslová odvětví patří potravinářství (25,8 %), výroba ropných produktů (17,6 %), strojírenství (16 %) a chemická výroba (10,8 %). I když vláda i nadále udržuje kontrolu nad hlavními průmyslovými odvětvími, povolila, že do zpracovatelského sektoru mohou investovat i soukromé společnosti (Omondi 2019).

Odvětví běloruského strojírenství pak zahrnuje výrobu elektrických zařízení, počítačových hardwarů a elektronických a optických zařízení. Specializuje se na výrobu nákladních vozidel, autobusů a kamionů. Je také předním výrobcem zemědělské techniky, jako jsou traktory, obilné kombajny a všechny druhy sklízecích řezaček. Pro představu, běloruské traktory představují 96 % světového trhu (Liutho 2019). Proto také toto odvětví tvoří 16,5 % celkového vývozu země. A traktory byly hlavním problémem strojírenského průmyslu v průběhu ekonomické krize, kdy jejich vývoz klesl téměř o 80 % (Wilson 2011: 249-253).

Běloruský palivový a energetický komplex zahrnuje společnosti zabývající se výrobou, přepravou a skladováním všech druhů energetických zdrojů. I proto se Bělorusko stalo ihned po rozpadu Sovětského svazu klíčovým státem pro tranzit ropy a zemního plynu do Evropy. Územím Běloruska proto prochází řada významných plynovodů a ropovodů. Těmi jsou plynovod Jamal, který vede přes Polsko do Německa či ropovod Družba, který dopravuje ropu do střední a jihovýchodní Evropy (Svoboda 2007). Jak uvádí Andrew Wilson (2011: 249-253) i energetický sektor byl silně zasažen v průběhu globální ekonomické krize, kde ho ovlivnily klesající zisky ropných rafinerií.

Hlavními zemědělskými produkty jsou hovězí a vepřové maso, drůbež, mléko a obiloviny (včetně brambor, zeleniny, okurek a semen). Bělorusko je 3. největším producentem žita a lněného vlákna na světě a také 7. největším vývozcem másla, 8. největším vývozcem kuřecího masa a 12. největším vývozcem sýra na světě. Téměř 60 % zemědělské produkce je soustředěno ve vysoce dotovaných státních družstevních farmách. Ty země zdědila od kolkhozes (kolektivní farmy, které tvořily základ zemědělské politiky Sovětského

svazu). Běloruské zemědělství je velmi závislé na ruském trhu, na který vyváží přibližně 90 % svých zemědělských produktů (Nordea, The economic context of Belarus, www.nordeatrade.com).

3. Vývoj ekonomických vztahů mezi Ruskem a Běloruskem

Po pádu Sovětského svazu započalo na jeho území budování nových samostatných států. Bělorusko bylo jedním z nich a již na počátku devadesátých let 20. století se vyznačovalo specifickým vztahem s Ruskou federací (Dürr, Žídková 2007: 1). S příchodem nového milénia, se začínají měnit i vztahy mezi Ruskem a Běloruskem. Do čela federace je zvolen Vladimír Putin, čímž se mění politika Ruska a je kladen důraz na jeho ekonomické zájmy (Dürr Žídková 2007: 10).

Třetí kapitola je rozdělena na tři podkapitoly, každá z nich se zabývá jiným obdobím vývoje rusko-běloruských vztahů. V první podkapitole se práce soustředí na období devadesátých let. Zaměřuje se zejména na události pádu Sovětského svazu, události po jeho rozpadu, a nakonec nově vzniklé uskupení, kterými jsou *Společenství nezávislých států* a *Svazový stát Ruska a Běloruska*. Druhá podkapitola se pak zabývá obdobím od roku 2000 do roku 2012. Tyto roky byly vybrány, neboť v roce 2000 se na post prezidenta Ruské federace dostává Vladimír Putin a v roce 2012 se pak po čtyřleté pauze, kdy funkci zastával Dmitrij Medveděv, opět dostává do čela. Také jsou zde zmíněny tři události: první válka o plyn, druhá válka o plyn a mléčná válka. Ty značně změnily vývoj budoucích rusko-běloruských vztahů. Poslední podkapitola definuje události od roku 2012 do roku 2020. I zde jsou popsány důležité momenty ekonomické integrace.

Hlavní výzkumné otázky, které kapitola zodpovídá, jsou: *V jakém stádiu ekonomické a politické integrace se nachází Rusko a Bělorusko? Jaké události přispěly k posílení, a které naopak k oslabení ekonomických vztahů Ruska a Běloruska?*

3.1. Vývoj ekonomických vztahů v 90. letech

Od počátku bylo pro státy důležité definovat své postavení v regionu a ve světě a také si určit, jakým směrem se budou ubírat v otázkách ekonomiky a bezpečnosti. Této situace využilo Rusko a stalo se hlavním podněcovatelem vzniku a fungování celého Společenství nezávislých států. V SNS spatřovalo možnost rozšiřování svého vlivu a také výhodu mít stále pod kontrolou politiky a ekonomiky ostatních členských států. Z pohledu Ruska mu mělo fungování SNS

navíc zajistit prostředek k zajištění ekonomického zázemí (výstupní trhy s ruským zbožím a přístup ke zdrojům surovin) a napomout k znovuvybudování jeho ekonomické a politické síly. Stejně tak i pro ostatní členské státy bylo důležité propojit nejen politické aspekty ale i ty ekonomické. Zejména pak přetrvávající závislost na ruských zdrojích a dopravní infrastruktúře, důležité k zabezpečení dodávek surovin a závislost na ruském kapitálu a hospodářské pomoci (Filipowicz, Konopelko 2017: 19-20). Zde práce spatřuje hlavní problém ve vývoji postsovětského prostoru. Státy, které byly součástí SSSR, se po jeho rozpadu stále upínaly k Rusku a nevyužily tak skvělé příležitosti napojit svá hospodářství na vyspělé ekonomiky na Západě.

Bělorusko je v rámci SNS nejbližším spojencem Ruska, přesto se z obav možného nárůstu ruské agrese připojilo pouze k ekonomické integraci v rámci SNS. Aktivita Běloruska pak vzrostla se zvolením Alexandra Lukašenka běloruským prezidentem v roce 1994 (Konończuk 2007: 31). Jak uvádí Condoleeza Rice a Coit Blacker (2001): „*Volby v roce 1994 nebyly ničím jiným než referendem o rusko-běloruských vztazích.*“

Samotná myšlenka ekonomické spolupráce byla stvrzena 22. ledna 1993 Chartou Společenství nezávislých států. Tu podepsali všichni členové SNS, kromě Ukrajiny a Turkmenistánu, kteří se tak nemohli de jure stát členskými státy SNS. Charta vytyčila sedm cílů, kterými byly například: „...*provádění spolupráce v politické, hospodářské, environmentální, humanitární, kulturní a jiné oblasti; (...) mírové řešení sporů a konfliktů mezi státy Společenství.*“ Pro tuto práci je však podstatný cíl vytvoření *komplexního a vyváženého hospodářského a sociálního rozvoje členských států v rámci společného hospodářského prostoru, mezistátní spolupráce a integrace.* Nakonec se státy v Oddílu 19 zavazují k: *vytvoření společného hospodářského prostoru založeného na tržních vztazích a volném pohybu zboží, služeb, kapitálu a práce* (Commonwealth of Independent States, УСТАВ Содружества Независимых Государств, cis.minsk.by). Státům tedy od počátku Společenství nezávislých států šlo o vytvoření jednotného vnitřního trhu, jehož charakteristiku práce uvedla v první kapitole.

Integrační snahy však dosáhly především neúspěchů. V rámci SNS došlo k zavedení Zóny volného obchodu, kde došlo k navázání ekonomických vazeb mezi

jednotlivými členskými státy SNS. Ale vývoj integrace v rámci tohoto uskupení ztroskotat pouze na tomto prvním stádiu integrace, přestože se státy v zakládající smlouvě zavázaly k vytvoření společné hospodářské a měnové unie. V průběhu let se však obrovskou nevýhodou ukázala být dominantní síla Ruska v regionu. Tím došlo k narušení rovnosti mezi členskými státy, a také k porušení jedné ze základních hodnot, ke kterým se všechny státy zavázaly při podepsání zakládající smlouvy a Charty SNS.

Období krátce po vzniku Společenství nezávislých států (1991-1993) provázelo mnoho problémů, které přetrvaly z dob Sovětského svazu. Mezi ty nejzásadnější patřily sociální či hospodářské, které se v Rusku projevíly ekonomickou krizí v roce 1993. V Bělorusku se situace vyvíjela podobně. Projevila se zde krize ekonomického a sociálního sektoru. Zásadním obratem bylo zvolení Alexandra Lukašenka běloruským prezidentem 20. července 1994, které bylo považováno za jeden ze zásadních bodů v znovuvybudování vztahů mezi Ruskem a Běloruskem (Žulys 2005: 148-149). Zde je potřeba podotknout, že Lukašenko volby vyhrál právě díky svým nadstandardním vztahům s Moskvou, což imponovalo velké části běloruského obyvatelstva.

Pro Rusko a Bělorusko nebylo snadné nalézt směr, kterým se budou ubírat. Přesto zůstávala silná touha na hlubší propojení již tak provázaných ekonomik. První smlouvou, která byla uzavřena pouze mezi Ruskem a Běloruskem a tím započala budování rusko-běloruských politicko-ekonomických vztahů, byla Dohoda o přátelství, dobrých sousedských vztazích a spolupráci mezi Ruskou federací a Běloruskou republikou z roku 1995. Přestože měla podporu Lukašenka a Jelcina, nedošlo k jejímu naplnění. Následně pak byla téhož roku podepsaná dohoda o celní unii, která měla za cíl odstranit veškeré celní kontroly, množstevní a celní překážky obchodu se zbožím a měla sjednotit celní sazebník pro třetí země (Rontoyanni 2005: 59). K naplnění této dohody však nikdy nedošlo.

V roce 1996 došlo k podpisu nové Smlouvy o vzniku Společenství suverénních států Ruska a Běloruska. Základem smlouvy byl cíl vytvoření jednotného hospodářského prostoru a fungování společného trhu. Dále se měly strany do konce roku 1997 dohodnout na synchronizaci etap a časového rozvrhu (International Legal Materials, Belarus Republic-Russian Federation: Treaty on

the Formation of the Community of Belarus and Russia, www.jstor.org). Avšak jejich činnost zůstala pouze symbolickou. Proto v dubnu roku 1997 došlo k podpisu Smlouvy o Unii mezi Ruskem a Běloruskem. Vitali Silitski a Jan Zaprudnik (2010: 285) ve své knize zmiňují, že podpisem této smlouvy došlo k posílení a navázání na Smlouvu o Společenství suverénních států Ruska a Běloruska. Taktéž zde zmiňují, že obě vlády provedou potřebné kroky k postupné koordinaci zahraniční, hospodářské a obranné politiky. Na konci roku 1997 pak Lukašenko v Moskvě uzavřel řadu barterových dohod. Tak zůstalo Rusko nejdůležitějším obchodním partnerem Běloruska (Martinsen 2002: 6).

S rokem 1998 je spojena ekonomická stagnace, která byla přímo zapříčiněna ruskou finanční krizí (devalvace rublu, nárůst státního dluhu a změna vlády) a vedla k oslabení pozice prezidenta Borise Jelcina. Tato situace zpomalila proces bělorusko-ruské integrace. Ke zlepšení situace mělo přispět Prohlášení týkající se dalšího sjednocování Ruska a Běloruska (Žulys 2005: 150). Po prohlášení došlo k zaručení práv všem občanům a ke stanovení stejných možností pro ekonomické subjekty, které byly sjednány na konci téhož roku.

V roce 1999 došlo k podpisu Smlouvy o Unii mezi Ruskem a Běloruskem, čímž vznikl Svazový stát Ruska a Běloruska. Snažil se vytvořit nejvyspělejší ekonomickou spolupráci v rámci všech členů Společenství nezávislých států. Na základě Smlouvy o svazovém státu byl pak v roce 2003 sestaven návrh ústavního zákona, který přetvářel základní myšlenky uvedené ve smlouvě do ústav obou států a výsledné změny měly být v obou státech potvrzeny národními referendy (Bocharov 2003).

Od počátku si spolupráce těchto států kladla za cíl ustálení cen, sjednocení daňového sazebníku či zavedení společné měny (Vieira 2017: 43). Právě společná měna je jedním z hlavních problémů Svazového státu Ruska a Běloruska. Společná měna měla být zavedena do roku 1. ledna 2005. Její zavedení se v průběhu let posouvalo a výsledkem je, že k tomu nakonec nedošlo. Podobné neshody zpomalovaly celý integrační proces, neboť Rusko se stále snažilo mocensky převažovat a odmítalo uzavírat jakékoliv dohody, které by zajišťovaly rovné podmínky mezi oběma státy. Bělorusko pak zase odmítalo uzavírat

smlouvy, ve kterých by se muselo jakýmkoliv způsobem podřít Rusku (Deyermond 2004: 1197).

Na konci 90. let Bělorusko lehce ustoupilo od vývoje integrace a snažilo se především zaměřit na podporu a rozvoj domácího hospodářství. Chtělo přestat být tak závislé na obchodu s Ruskem, který tvoří zhruba 50 % jeho vývozu směřujícího do Ruska a 66 % dovozu ruských výrobků do země. Bohužel zatím není možné část tohoto obchodu přesunout jinam, neboť běloruské produkty nespĺňují přísná kritéria a normy stanovené smluvním rámcem evropské Unie (Deyermond 2004: 1199).

Rusko k celé integraci od počátku přistupuje spíše politicky. K podepsání smlouvy došlo ještě za vlády prezidenta Borise Jelcina, který již neměl podporu mezi ruskými občany a ani ve federální vládě. Přesto se rozhodl pro vstup Ruska do unie s Běloruskem. Pro Rusko bylo výhodné spojení ruského a běloruského území v rámci jednoho unijního státu, což by se pro něho stalo strategickým prvkem ve vyjednávání se Západem (Filipowicz, Konopelko 2017: 52).

Ruth Deyermond (2004) udává, že v roce 2000 došlo k ochlazení vztahů mezi Ruskem a Běloruskem kvůli nově zvolenému ruskému prezidentovi Vladimíru Putinovi, který se výrazně zaměřoval na posílení role Ruska jako dominantního hráče v mezinárodním kontextu. S tím však ne zcela souhlasí Grzegorz Gromadzki (2009: 94-96), který popisuje Lukašenkovu snahu získat v 90. letech v Rusku silné politické postavení na úkor slabého ruského prezidenta Borise Jelcina. Tyto snahy však byly zastaveny nástupem nového, silného a ambiciózního prezidenta Vladimíra Putina, který sám přišel s vlastním návrhem začlenění Běloruska do Ruské federace. V této části se autorka přiklání spíše k teorii Grzegorza Gromadzského. Neboť právě tento prvotní negativní ruský impulz směrem k Bělorusku předznamenal následný bouřlivý vývoj rusko-běloruských vztahů.

Shrneme-li klíčové události období 90. let, pak lze konstatovat, že po pádu Sovětského svazu se celý region potýkal se sociálními a hospodářskými propady. Kvůli těmto aspektům a díky snaze situaci zlepšit, začalo docházet k uzavírání jednotlivých dvojstranných nebo multilaterálních dohod v postsovětském prostoru. Skutečné úspěchy zmiňovaných organizací (Společenství nezávislých

států i Svazového státu Ruska a Běloruska) se však liší od prvopočátečních ambiciózních plánů. Konečné důvody jejich reálné nefunkčnosti jsou zejména v rozdílné motivaci spolupracovat či v obavách z ruské převahy v rámci organizací a možného opětovného nárůstu ruské dominance v regionu.

3.2. Vývoj ekonomických vztahů v letech 2000-2012

Na toto období má nesporný vliv nástup Vladimira Putina na post prezidenta Ruské federace. Jak již práce ukázala, názory Putina a Lukašenka na integraci a vzájemné propojení Ruska a Běloruska se výrazně lišily. Jejich vztah byl v období let 2000-2012 vystaven značnému množství sporů, které několikrát vedly Lukašenka k zamyšlení nad pokračováním rusko-běloruské integrace. Ostatně tuto tezi potvrzují dva autoři, kdy Alena Viera (2017: 45) popisuje Lukašenkův přístup, jako „*nutnost postavit se do pozice obránce běloruské suverenity*“. To doplňuje Grzegorz Gromadzki (2009: 94-96) tvrzením, že Lukašenko se začal více soustředit na nezávislost Běloruska.

Zhrošení vztahů s Ruskem v období 2000-2012 zapříčinily zejména dvě krize, tzv. plynové války. Počátek první lze nalézt v roce 2002, kdy Rusko začíná přebírat kontrolu nad klíčovými ekonomickými sektory Běloruska, mezi ty nejvýznamnější patří tranzitní plynovody (Martnyau 2013: 78). Ty byly také předmětem mezivládní dohody, ve které Bělorusko přislíbilo prodej svého podílu ve společnosti Beltrangaz ruskému plynárenskému gigantu Gazpromu (Viera 2017: 46). Rusko jim na oplátku mělo nabídnout zvýhodněné ceny ropy. Bělorusko nakonec prodej Beltrangazu, jakožto státního podniku, odmítlo. Změna v rétorice Minsku vedla k nepřijemné ruské reakci (Yafimava, Stern 2007: 2).

První „válka o plyn“ pak započala v únoru 2004 úplným zastavením ruských dodávek plynu do Běloruska. Jako důvod uvedla Moskva porušení dohod o privatizaci běloruské společnosti Beltrangaz (Balmaceda 2009: 85-87), která je popsána výše. Tato odstávka zapříčinila rapidní zvýšení cen zemního plynu. Lukašenko odmítl podepsat novou smlouvu, která navýšila ceny až na 50 USD za kubický metr zemního plynu (Martynau 2013: 79). Po běloruském odmítnutí došlo k výraznému snížení dodávek zemního plynu do potrubí (Svoboda 2006: 5). Lukašenko nejprve zareagoval podepsáním nové smlouvy s ruskou společností

Transnafta a později povolil nelegální odčerpávání plynu, určeného jako dodávka zemního plynu do Evropy. Na základě toho zastavilo Rusko veškeré dodávky plynu do země. To donutilo běloruskou vládu k přijetí ruských podmínek. Navýšila se tak cena na téměř 50 USD a potvrdil se prodej podílu ve společnosti Beltrangaz (Parfitt 2007).

V návaznosti na první krizi, přichází v roce 2006 krize druhá a s ní „druhá válka o plyn“. Hrozilo zde opětovné zastavení dodávek, ale naštěstí tomu bylo zabráněno a obě strany se nakonec odkázaly dohodnout na částce 100 USD za 1000 m³. To znamenalo navýšení ceny o 100 % a s dalším zdražováním se počítalo v následujících letech (Balmaceda 2009: 85-87). Jak popisuje ve své práci Martinau (2013: 37-38), ještě před koncem „války o plyn“ začala mezi Ruskem a Běloruskem vznikat nová konfrontace, tentokrát v souvislosti s exportem běloruských ropných výrobků. Tento spor vyplynul z rozhodnutí Moskvy o odstranění preferenčního daňového a celního sazebníku pro běloruský export, s platností od 1. ledna 2007. Bělorusko na to zareagovalo zavedením speciální daně za tranzit ruské ropy do Evropy přes běloruské území. Rusko však odmítlo zaplatit a označilo tuto daň za protiprávní jednání. Výsledkem bylo zastavením dodávek do ropovodu Družba, který ropou zásobuje půlku Evropy. Jednalo se o historicky první zastavení dodávek ropy do Evropy (Balmaceda 2009: 85-87). Odstávka trvala dva dny. Za tu dobu se obě země dohodly na novém rozdělení vývozních cel ropy z Ruska a vývozních cel ropných produktů z Běloruska.

Po ukončení vzájemných sporů, došlo v létě 2009 k zákazu dovozu mléčných výrobků z Běloruska do Ruska (Marples 2014: 49). Později tento zákaz dostal pojmenování „mléčná válka“ (Rotman, Veremeeva 2011: 82). Zákaz vyhlásila státní sanitární inspekce, která jako oficiální důvod uvedla nedostatečné označení produktů (Marples 2014: 49). Lukašenko se po této události rozhodl nepřijet na summit Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (CSTO), který se měl konat v Moskvě a vzal si stabilizační půjčku poskytovanou Mezinárodním měnovým fondem (Barry 2009). Zdálo se, že z této krize vyjde opět Rusko jako vítěz. Omezení dovozu sice mělo dopad na ruského spotřebitele, ale mezeru na trhu šlo zaplnit výrobky z jiného státu (Martynau 2013: 82). Oproti tomu pro

Bělorusko to byla patová situace. Do Ruska dovážet odmítlo a do Evropské unie nemohlo (výrobky nesplňovaly podmínky). Krize vyvrcholila, když Lukašenko odvolal pracovní skupinu z Ruska a zpřísnil hraniční kontroly. A také započal aktivně vyjednávat s některými zeměmi Evropské unie o liberalizaci obchodu, z čehož byli ruští vrchní představitelé zaskočení. Neočekávali, že by zemědělský spor mohl mít nebezpečné přelítí do citlivých oblastí vojenské spolupráce a zahraniční politiky (Martynau 2013: 83). Ruské vedení pochopilo, že by tato krize mohla mít vliv i na ostatní strategické průmyslové oblasti. Proto se rozhodli zákaz na dovoz mléčných výrobků částečně zrušit (Silitski 2009).

1. ledna 2010 došlo k založení celní unie mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem. Společný celní kodex a společný celní sazebník patřily k nejdůležitějším dokumentům, které byly před spuštěním unie sjednány. Harmonizace celní politiky byla míněna pouze jako první krok v rozvoji společné obchodní politiky unie. Všechny tři státy se inspiroují v zahraničí, zejména v EU a jsou si vědomi, že tento proces není možné provést bez neustálého zlepšování právních předpisů a zkoumání jednotného trhu jako celku (Isachenko 2013: 353).

Na pozadí těchto krizí se v říjnu 2011 podepsaly hlavy států Arménie, Běloruska, Kazachstánu, Kyrgystánu, Moldavska, Ruska, Tádžikistánu a Ukrajiny novou dohodu o volném obchodu v rámci Společenství nezávislých států. Andrei Zagorski (2012: 58) ve své práci uvádí, že tato dohoda nahradila dohodu o volném obchodu z roku 1995, která nikdy nevešla v platnost a samotná dohoda byla pro všechny velkým překvapením, neboť SNS bylo všemi považováno prakticky za mrtvou organizaci.

V tomto období, které je plné sporů šlo zejména o upevnění moci Ruska v mezinárodním prostoru. Přestože se Lukašenko snažil navázat v tomto období ekonomické vazby se Západem, konkrétně s Evropskou unií, nebylo možné dosáhnout žádné dohody. Běloruské výrobky stále nedosahují takové kvality, aby mohly být konkurenceschopné na západních trzích. Proto je Bělorusko stále odkázáno na hledání nových cest v rámci integrace se sousedním Ruskem. Vidíme zde také snahu o vytvoření nového integračního uskupení, kterým je celní unie mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem.

3.3. Vývoj ekonomických vztahů od roku 2012 do ledna 2020

V tendenci permanentní krize pokračuje i období od roku 2012 do začátku roku 2020. Vladimir Putin se v roce 2012 po čtyřleté pauze vrací na post prezidenta Ruské federace. Na počátku tohoto období pak přichází mezinárodní konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou.

Za počátek krize na Krymu je považován akt, kdy prezident Ukrajiny Viktor Janukovyč odmítl na konci roku 2013 podepsat Asociační dohody⁵ s Evropskou Unií. Pro Ukrajinu to znamenalo ochlazení vztahů se Západem. Jedinou možností bylo tedy upřít všechnu pozornost a přeorientovat se na Rusko. To se však neshledalo s nadšením u ukrajinské veřejnosti, která se vydala do ulic protestovat proti rozhodnutí svého prezidenta. Tyto protivládní demonstrace známe pod pojmem Euromajdan (Matzek 2016).

Politické nestability země využila ruská federální vláda a započala vojenskou intervenci na své bývalé území – na poloostrov Krym. Během několika dnů se Krym podařilo ruským vojenským jednotkám zabrat a ukrajinský parlament byl donucen k rozpuštění (Pinkham 2017).

Samotná anexe byla západními vyspělými státy odsouzena a na Rusko uvalila Evropská unie diplomatické a hospodářské sankce. Mezi ty hospodářské řadíme omezení přístupu ruských bank a společností na primární a sekundární kapitálové trhy EU, zákaz vývozu a dovozu zbraní, zákaz vývozu zboží dvojího užití a omezení přístupu k technologiím a službám, které lze využít k těžbě a průzkumu ropy (Council of the European Union, EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine, consilium.europa.eu). Ty se nakonec nedotkly pouze Ruské federace, ale byly k tomu přidány i další státy, které měly s Ruskem nadstandardní obchodní vztahy. Mezi těmito státy se ocitlo i Bělorusko. Prezident Lukašenko si však chtěl zachovat neutralitu, a proto Minsk dlouho nezaujímal konkrétní postoj k dané situaci. Nakonec však kvůli sankcím svůj názor přehodnotil a podpořil ukrajinskou stranu výrokem, že Bělorusko stále považuje Krym za ukrajinské území (Shraibman 2016). Díky odmítnutí ruské agrese si

⁵ Dohody uzavírané mezi EU a třetím státem. Obsahují vzájemná práva a povinnosti v různých sférách vlivu: ekonomika, průmysl a obchodní spolupráce. Jsou uzavírány s výhledem na vstup daného subjektu do unie.

Bělorusko zlepšilo reputaci u západních zemí, což vedlo k zavedení bezvízových styků s více než 80 zeměmi, mezi kterými se objevili i Spojené státy americké (Tamkin 2017).

Lukašenko si byl vědom nového postavení země a také narůstající potřeby reformy politických institucí, neboť bylo potřeba posílit jejich stabilitu. Lukašenko měl také strach, že pokud by došlo k obdobným protestům jako na Ukrajině, mohlo by se Bělorusku přihodit to stejné, co Ukrajině (Kuleszewicz 2016: 36). Tuto tezi potvrzuje a doplňuje Andrew Wilson (2015), který říká: „...běloruské hospodářství, armáda, média a kulturní identita jsou příliš propojeny s Ruskem. V mediálním prostoru prostředí dominují ruská média (...) a ruské televizní kanály zůstávají mnohem populárnější než ty běloruské.“ To by mohlo učinit Bělorusko velmi zranitelným, právě v případě možné agrese Ruska.

I přes obavy, které plynou z možné ruské agrese, považuje Bělorusko Rusko i do budoucna za svého hlavního ekonomického partnera. Navíc nadále zůstávají spojeni Svazovým státem, který jim zajišťuje spolupráci v mnoha odvětvích (Kuleszewicz 2016: 38). Tomu oponuje Kier Giles (2017), který tvrdí, že budoucnost Běloruska spočívá pouze v nalezení rovnováhy mezi trhy na Západě a Východě.

Na pozadí ukrajinských událostí začala vznikat nová organizace – Euroasijská ekonomická unie (EEU), která se stala organizací zajišťující ekonomickou integraci mezi Ruskem, Běloruskem, Kazachstánem, Kyrgyzstánem a Arménií. Svou činnost oficiálně započala 1. ledna 2015 a byla založena na základě několika ekonomických podnětů, kterými byly například Společenství nezávislých států či Středoasijská organizace pro spolupráci. Další organizace, na kterých staví, jsou spíše regionálního rázu, jako například Euroasijské ekonomické společenství a Euroasijskou celní unii (ECU) (Vicari 2016: 1).

Euroasijská ekonomická unie stanovila hlavní cíl: „vytvořit vhodné podmínky pro udržitelný hospodářský rozvoj členských států s cílem zlepšit životní úroveň jejich obyvatel; usilovat o vytvoření společného trhu se zbožím, službami, kapitálem a prací v rámci Unie; zajistit komplexní modernizaci, spolupráci a konkurenceschopnost národních ekonomik v rámci světové ekonomiky“ (Euroasian Economy Union, Treaty on the Euroasian Economy Union,

<http://www.eaeunion.org/>). Svou podstatou byla organizací s mezinárodní právní subjektivitou a všechna rozhodnutí musela být přijata konsenzem (Yeliseyeu 2019).

Pro Rusko znamenalo založení unie zjištění třech pro ně nejdůležitějších funkcí. Šlo zde zejména o posílení jeho vlivu v rámci daného regionu, zamezení větší angažovanosti čínské ekonomiky na unijním trhu a přísný dohled nad navazováním vztahů se Západem a Evropskou unií. EEU proto bývá právem označována za ruskou organizaci, neboť zde Rusko svým postavením dominuje a zároveň má k dispozici konečné rozhodovací slovo. Proto má také dobrou výchozí pozici pro vytváření nátlaku na lídry ostatních členských zemí, díky čemuž může kontrolovat integrační snahy se západními státy a organizacemi (Kubayeva 2015: 5).

Bělorusko je od počátku svého vzniku součástí mnoha organizací, ale nikdy nebylo zcela spokojeno s jejich fungováním, neboť se častokrát vymykalo předem stanoveným cílům. Bělorusko je vždy v organizaci společně s Ruskem, je proto otázkou, jak by spolupráce probíhala, kdyby v ní nebyl tento dominantní ekonomický hráč. Ryhor Astapenia (2015) udává, že Bělorusko do této nové spolupráce vstupovalo s nadějí zlepšení finančních a ekonomických podmínek. Podobně popisuje běloruskou situaci také Andrei Yeliseyeu (2019), který tvrdí, že se Bělorusko rozhodlo připojit k EAEU pouze kvůli vidině zachování ruských dotací. Také dodává, že na toto přistoupení kladla důraz právě ruská strana, která podle jeho slov řekla: „...*bez přistoupení, bychom zavřeli kohoutky.*“ Obrovské obavy mělo pak Bělorusko z postupného rostoucího vlivu Ruska a jeho snah o přeměnu v politickou unii. To by pro Bělorusko a ostatní země znamenalo ztrátu státní suverenity a případný odchod západních obchodních partnerů ze společného trhu.

V letech 2016-2017 probíhá další rusko-běloruský konflikt o cenách ropy, který má svůj počátek v roce 2016 (Leaukavets 2017). Rusko bylo ochotno poskytnout slevy na dodávky ropy, ale pouze pod podmínkou, že se Bělorusko plně zapojí do integračních snah Euroasijské hospodářské unie. S tím však Bělorusko nesouhlasilo. Pro něj byla výhodná pouze liberalizace trhu s ropou a plynem. Rusko na konci roku 2015 odmítlo snížení cen ropy, aby jejich výše

odrážela pokles světových cen ropy. Proto v lednu 2016 začalo Bělorusko postupně jednostranně snižovat cenu ropy (Ayers 2017). V prvním čtvrtletí platilo Bělorusko za kubický metr 142 USD, ve druhém čtvrtletí byla tato cena snížena na 132 USD. Zhruba v této době se však ještě Bělorusko snažilo získat další slevu na ruský plyn, kde šlo ponížení ceny ze 142 USD na 117 USD za 1 000 m³, přestože průměrná světová cena se pohybovala okolo 185 USD (Heinrich 2017).

Tímto činem se však prohloubil běloruský státní dluh o 724 milionů dolarů (Tsarik 2017). Také ruská reakce na sebe nenechala dlouho čekat a došlo ke snížení dodávek ruské ropy do Běloruska o 6 milionů tun. Což byla pro Bělorusko, které je přímo závislé na vývozu zpracované ruské ropy, složitá situace (Leukavets 2017). Tím se celá krize dostala do patové situace. Ani jedna strana nechtěla ustoupit svým požadavkům a nebylo možné ani dojít kompromisu. Celá krize vyvrcholila na počátku roku 2017, kdy ruská firma Transneft, zabývající se hlavně přepravou a exportem ropy, snížila dodávky ropy o další 1,5 milion tun. Bělorusko na to zareagovalo zvýšením tranzitních poplatků za tranzit ruské ropy do Evropy o 20,5 % (Heinrich 2017). Na to opět reagovalo Rusko, které zastavilo nákup běloruských mléčných produktů. Ty ročně vynesou Bělorusku 616 milionů USD. Proto se Bělorusko rozhodlo hledat nového partnera, kterým mohla být například Čína (Leukavets 2017). Prezident Lukašenko dále odmítl podepsat celní kodex EAEU, který mohl vejít v platnost, až ho podepíše všichni členové unie (Heinrich 2017). Před ukončením krize došlo ještě ze strany Ruska k veřejné výhrůžce, kdy oficiální média uvedla, že pokud se nebude Bělorusko chovat loajálně, tak může reálně hrozit opakování ukrajinského scénáře v Bělorusku (Leaukevets 2017).

Nakonec se na začátku dubna 2017 Putin s Lukašenkem sešli v Petrohradu a domluvili se na další spolupráci. Bělorusko připustilo dluh za dodávku ruského plynu (činil zhruba 724 milionů USD) a Rusko na oplátku souhlasilo s refinancováním běloruských dluhů, aby napomohlo Bělorusku splácet plynový dluh (Tsarik 2017). Dále se prezidenti domluvili na navrácení objemu dodávek ropy na 24 milionů tun ropy ročně s platností do roku 2024. Dalším bodem, na kterém se domluvili, bylo zrušení běloruské povinnosti dodávat ročně 1 milion tun ropných produktů do Ruska a také se dohodli na trvalém snížení cen plynu do

konce roku 2019 o 20 % (Heinrich 2017). Tyto dohody znamenaly vyrovnání běloruského dluhu vůči Rusku a vytvoření reálného časového prostoru do roku 2024.

Samostatnou kapitolou v rusko-běloruských vztazích je vojensko-politická spolupráce. Jedná se o velice rozsáhlou problematiku, neboť obě země mají dohody o společném užívání vojenských zařízení, provádějí spolu pravidelně vojenská cvičení a mají společné vojenské plánování a zadávání veřejných zakázek. Přesto je třeba zmínit vojenské strategické cvičení Západ 2017, které se uskutečnilo v září 2017. Jednalo se o vojenské cvičení, které se v takovém rozsahu opakuje na území Běloruska každé čtyři roky a v mezidobí se koná řada dalších cvičení na území Ruska. Přestože jsou vojenská cvičení běžnou záležitostí, získalo si právě toto cvičení v roce 2017 vysoké pozornosti západních mocností. Převládala zde obava, že by Rusko mohlo využít tohoto cvičení k obdobné akci jako na Krymu (Giles 2018: 1), což ostatně bylo součástí krize na počátku roku 2017.

Podle Soukupa (2017) obavy o možné invazi také umocnil fakt, že v roce 2017 Rusko slavilo stoleté výročí Velké říjnové socialistické revoluce, což by mohlo některé vojáky podnítit k neoprávněné akci na území Běloruska. K tomuto tématu se vyjádřil také David Marples (2017), který uvádí, že případnými dalšími kroky Kremlu by mohl být pokus o puč v Bělorusku, což by mohlo znamenat likvidaci běloruské státní suverenity, za příklad zde Marples dává Gruzii v roce 2008, kdy zde byl ruský zásah právě usnadněn předchozím vojenským cvičením. V případě potřeby, byly na potencionální zásah proti ruské intervenci připraveny na bělorusko-polských hranicích jednotky Severoatlantické aliance (NATO). V oficiálním stanovisku NATO stálo, že plně respektuje právo svrchovaných států provádět vojenská cvičení, ale přesto je potřeba dodržovat zavedené pokyny a mezinárodní dohody (NATO, ZAPAD 2017 and Euro-Atlantic Security, nato.int).

Bělorusko se kvůli tomuto cvičení dostalo opět do sporné pozice mezi Ruskem a Západem. Snaží se balancovat mezi oficiálním ruským spojenectvím a snahou západních zemí omezit ruský vliv. Proto usiluje o udělení statutu neutrálního aktéra. Oproti tomu Rusko nechtělo přistoupit na cestu běloruské neutrality a absolutně ji nerespektovalo (Giles 2018: 4). Vzájemný

vztah Běloruska a NATO byl však bezproblémový a zdálo se, že dojde i k další vzájemné spolupráci. Sama aliance považovala toto partnerství za žádoucí pro jistou kontrolu ruského vojenského arzenálu. Celá tato spolupráce tak mohla pomoci při případné ruské agresi (Kabanenko 2017).

Protože se vývozní cla postupně rušila, a protože rozpětí mezi světovými cenami a cenami stanovenými pro Bělorusko za ruský dovoz klesalo, mělo Bělorusko stále menší motivaci udržet Rusko jako jediného dodavatele ropy. Kazachstán, člen Evropské hospodářské unie, se jevil jako dobrý alternativní zdroj. Návštěva prezidenta Lukašenka v Kazachstánu v říjnu 2019 zahájila proces vyjednávání o konkrétních podmínkách dodávek kazašské ropy do Běloruska. Prozatím se dohodli, že by Kazachstán mohl do Běloruska dovážet až 3,5 milionu tun ropy ročně. Kazašské ministerstvo energetiky se proto obrátilo na Rusko, zda by dalo povolení k využívání ropovodní sítě na ruském území k dodávce ropy do běloruských rafinérií.

Bělorusko se samozřejmě snažilo nalézt i další alternativy. Jasnou volbou byla proto Ukrajina, která již byla významným příjemcem běloruského vývozu. V roce 2018 představovala Ukrajina 21 % běloruského vývozu do zemí Společenství nezávislých států⁶. Oba státy proto zkoumají potenciál pro rozšíření vzájemného obchodu a pracují na společných projektech v oblasti infrastruktury. V říjnu 2019 se podniky obou zemí zúčastnily druhého fóra regionů Ukrajiny a Běloruska. Kromě uzavření četných vývozních kontraktů na průmyslovou těžbu v Bělorusku proběhlo na fóru i setkání obou prezidentů Alexandra Lukašenka a Volodymyra Zelenského, na kterém se oba dohodli na společných projektech v oblasti infrastruktury. Lukašenko si byl dobře vědom, že při rozšiřování spolupráce s Ukrajinou nemá ruskou podporu, protože Rusko stále pokračuje ve vojenských operacích proti Ukrajině. Bělorusko také aktivně buduje obchodní vztahy s Gruzii, která má však jako další země, konflikt s Ruskem. Bělorusko a Gruzie společně s Ukrajinou plánují vybudovat obchodní koridor, který bude využívat železniční síť a přístavy Černého moře na Ukrajině. Gruzie je potenciálním vývozním trhem pro běloruská těžká průmyslová zařízení a dopravní prostředky (EIU ViewsWire,

⁶ Oficiální běloruské statistiky počítají Ukrajinu jako člena SNS, stejně jako výkonný výbor SNS. Dlouhou hranici mezi oběma zeměmi překračují hlavní železniční, silniční, potrubní a vodní trasy.

Belarus Economy: Belarus Searches for New Partners in Post-Soviet Space, search.proquest.com).

Při hledání nových trhů na dovoz ropy a nových vývozních trhů v rámci postsovětských zemí nezmění Bělorusko převahu Ruska jako svého hlavního obchodního partnera. Vysílá však Rusku signál, že ignorování požadavků spojence může mít nepříjemné politické důsledky (EIU ViewsWire, Belarus Economy: Belarus Searches for New Partners in Post-Soviet Space, search.proquest.com).

Prozatím poslední krizí, kterou si vzájemné vztahy Ruska a Běloruska prošly, nastala na počátku roku 2020. Krize opět spočívala v dodávkách ropy a zemního plynu do Běloruska. Šlo zde o problém ukončené dohody o cenách za dovoz z roku 2017, která skončila na konci roku 2019. Protože se ani jedna strana nedohodla na nových podmínkách, zastavilo Rusko 1. ledna 2020 dodávky úplně. Po několika dnech Rusko souhlasilo s obnovením krátkodobé dodávky, ta však nepochází od hlavních státních ruských firem, ale pouze od těch menších. Toto provizorní řešení bude platit, dokud se nedohodne nová dlouhodobější dohoda o vzájemném obchodu (Makhovsky, Yagova 2020). Avšak jednání dvou nesmiřitelných rivalů Alexandra Lukašenka a Vladimira Putina jsou vždy velmi zdlouhavá, lze jen odhadovat, kdy bude dohoda uzavřena. Lze však předpokládat, že s nastalou koronavirovou pandemií na počátku roku 2020 se všechna vyjednávání značně zpomalí.

Závěr

Ekonomické vztahy Ruské federace a Běloruské republiky ovlivnilo v průběhu posledních 29 let mnoho faktorů. Na úplném počátku integrace, došlo k založení prvního postsovětského rusko-běloruského smluvního partnerství. Vedl k tomu fakt, že Bělorusko nebylo samostatné a od roku 1994 má v čele silně prorusky orientovaného prezidenta Alexandra Lukašenka. Prakticky celý průběh vývoje pak doprovázela ekonomická i politická závislost Běloruska na Rusku. V posledních letech však lze pozorovat změnu v chování Běloruské republiky a snahy o změnu orientace na ostatní postsovětské země. A právě vývoj rusko-běloruských ekonomických vztahů od roku 1991 byl tématem pro tuto bakalářskou práci.

Hlavním cílem této práce bylo nastínit vývoj a spolupráci rusko-běloruských vztahů od pádu Sovětského svazu v roce 1991 až do současnosti. Práce se zaměřila zejména na hodnocení propojení a spolupráce v ekonomickém sektoru. Avšak častokrát se text nemohl vyhnout ani politické analýze, protože oddělit ekonomiku od politiky u rusko-běloruských vztahů je prakticky nemožné. Na základě teorie ekonomické integrace v rámci pěti stádií ekonomické integrace, pak práce analyzovala, do jakého stupně integrace se oba státy dostaly. Jednotlivá stádia jsou pak vysvětlena a popsána v první kapitole a text se k nim v celém jeho průběhu vracel.

Ve druhé kapitole se práce zaměřila na složení ekonomik zkoumaných států. Zodpovídala na dvě výzkumné otázky, kterými byly: *Jak se vyvíjely ekonomiky jednotlivých zemí a čím se vyznačují ekonomiky jednotlivých zemí?* Nejprve se práce věnovala pádu Sovětského svazu, který měl velký vliv na následný vývoj jak politiky, tak ekonomiky ve sledovaném regionu. V tomto bodu lze také sledovat, jak se Sovětský svaz snažil postupně reformovat, což právě vedlo k jeho zániku. Následně se text zaměřil na vývoj ekonomik nově vzniklé Ruské federace a Běloruské republiky. Oba dva státy si prošly mnohými problémy při budování nového státu. U Ruska to byl například problém s ekonomickou recesí, která byla spojena s globální hospodářskou krizí. Ta totiž zahýbala s cenami ropy, což je jedna z hlavních vývozních položek ruské ekonomiky. V Bělorusku byl pak složitý přechod ze Sovětského svazu na nový samostatný stát, neboť Bělorusko

bylo pro Sovětský svaz jednou z ekonomicky nejvyspělejších zemí. Přesto však kvalitou svých výrobků nedosahovalo na možnost vstupu na západní trh. Práce zjistila, že vývoj obou států byl velmi komplikovaný a svou ekonomiku mají stále postavenou především na průmyslové výrobě.

Třetí a zároveň poslední kapitola se pak zaměřovala na propojenost ruské a běloruské ekonomiky po roce 1991 a byla rozdělena na tři podkapitoly, které byly časově vytyčeny. První podkapitola se zabývala obdobím devadesátých let, tedy od pádu Sovětského svazu roku 1991 až do konce roku 1999. Druhá se pak zaměřila na období 2000-2012, kdy na počátku byl Vladimir Putin zvolen poprvé do čela Ruské federace. Třetí podkapitola se pak zabývala obdobím od roku 2012, kdy se po čtyřleté pauze dostal do čela Ruska opět Vladimír Putin a končí s událostmi roku 2020. Na základě toho pak kapitola zodpovídala následující otázky: *V jakém stádiu ekonomické a politické integrace se nachází Rusko a Bělorusko? Jaké události přispěly k posílení a které naopak oslabení ekonomických vztahů Ruska a Běloruska?*

Za výrazným posílením vztahů stálo v devadesátých letech zvolení Alexandra Lukašenka prezidentem. Ten byl známý svou silně proruskou orientací. Posilování vztahů pak pokračovalo i díky nově vzniklým organizacím, kterými byla Unie Ruska a Běloruska a následně Svazový stát Ruska a Běloruska.

Začátek ochlazení vztahů nastal s nástupem Vladimíra Putina na post prezidenta Ruské federace. Ten se primárně zaměřoval na ruské zájmy. Dalšími událostmi, které ochladily vzájemné vztahy, byly krize okolo dodávek ropy a zemního plynu. Jak práce několikrát ukázala, jsou právě ropa a zemní plyn strategickými surovinami vzájemných vztahů Ruska a Běloruska. Jsou předmětem častých konfliktů, kterých za posledních 29 let nebylo málo. Prvními velkými a zásadními problémy byly mezi lety 2003-2009 tzv. války o plyn a mléčná krize. Došlo k ochlazení vztahů mezi oběma státy a také tyto války ukázaly na masivní propojenost a závislost Běloruska na Rusku. Lukašenko si byl také vědom, že se od této závislosti nemůže jen tak oprostit, neboť hospodářství jeho země bylo velmi zaostalé a nemohlo konkurovat tlakům a kvalitě západního trhu. Oproti tomu Rusko se stále více snažilo kontrolovat a ovlivňovat běloruské hospodářství, a i ostatní oblasti státní politiky. Rusko si je vědomo výhodné polohy Běloruska,

které odděluje Rusko od hranic s územím patřícím do Evropské unie a Severoatlantické organizace. Z toho tedy vyplývá, že i přes nelibost Ruska se Bělorusko snažilo navázat vztahy s vyspělejším západem, což vedlo k výraznému ochlazení rusko-běloruských vztahů.

Obrovskou ranou do těchto vztahů pak byla ruská anexe Krymu, která nebyla běloruskou stranou přijata, a samotný Lukašenko se nechal slyšet, že Krym stále považuje za ukrajinské území.

Druhá výrazná krize, kde hrála hlavní roli ropa a zemní plyn, se odehrála na přelomu let 2016-2017. Hlavním problémem zde bylo podle Běloruska oprávněné zlevnění cen ropy, kdežto ruská strana to viděla jinak a zastavila kompletní dodávky ropy do země. Tento spor vedl k dlouhým jednáním, která nakonec skončila v dubnu 2017 krátkodobým stanovením výše ceny za ropu. Vypršení dohody bylo určeno na konec roku 2019. Ukázalo se, že se strany nebyly schopny dohodnout na výši nové ceny. To se projevilo 1. ledna 2020, kdy Rusko opět zastavilo veškerý přívod ropy do země.

K drobnému zlepšení vztahů došlo v roce 2017, kvůli plánovanému velkému vojenskému cvičení na území Běloruska. Avšak ani toto cvičení neproběhlo zcela bez problému, neboť bylo sledováno západními mocnostmi a mělo pachut' strachu z možné protiprávní akce, podobné událostem na Ukrajině. Bude zajímavé sledovat, jak se vztahy obou zemí budou dále vyvíjet.

Poslední otázkou, na kterou je zde potřeba odpovědět, je, v jakém stádiu ekonomické integrace se tyto státy právě nachází. Prvními pokusy o vytvoření určitého stádia ekonomické integrace byly organizace Společenství nezávislých států a Svazový stát Ruska a Běloruska. Obě uskupení se svou podstatou pokoušely o vytvoření co nejhlubší ekonomické integrace. Ve skutečnosti však nebyla ani jedna organizace příliš úspěšná.

Společenství nezávislých států se podařilo dojít pouze na první úroveň ekonomické integrace, tedy zóny volného obchodu. Celní unie, tedy druhého stupně ekonomické integrace, dosáhly v roce 2011 pouze tři země SNS Rusko, Bělorusko a Kazachstán. Jako neefektivní lze vnímat i spolupráci Ruska a

Běloruska v rámci Svazového státu Ruska a Běloruska. I zde došlo k selhání budování hlubší ekonomické integrace.

Za většinou selhání integračních snah bylo dominantní postavení Ruské federace, a její snahy o centralizované řízení ekonomicko-politických vztahů v nově vznikajících politických uskupeních. Tím nemohlo být dosaženo rovnosti postavení, které bylo deklarováno zakládajícími smlouvami. Dalšími důvody selhání spolupráce pak byly rozdílné modely vývoje ekonomiky, tržní hospodářství či samotné postavení role ekonomiky v Rusku a Bělorusku.

V roce 2015 došlo ze strany Ruska ke snaze o přechod do třetího stádia ekonomické integrace, kterým je jednotný vnitřní trh. Ten měl vzniknout v rámci nově vzniklé Eurasijské ekonomické unie. Na její platformě má být do roku 2025 zavedena společná měna, čímž by se pak integrace mohla posunout i do čtvrtého stádia, tedy hospodářské a měnové unie. Ale prozatím je odpovědí na výzkumnou otázku celní unie a budeme si muset počkat do roku 2025, zda v tomto ohledu nastane nějaký posun.

Do budoucna bude zajímavé sledovat, jak se bude vyvíjet spolupráce v rámci Eurasijské ekonomické unie, zda se povede zavést společnou měnu či pokročit ve vývoji ekonomické integrace. Taktéž bude zajímavé pozorovat, zda dojde ke změně ve vzájemných vztazích Ruska a Běloruska. Zda se podaří oprostit se Bělorusku od ruského vlivu a navázat hlubší kontakty se zeměmi Evropské unie. To vše je možnou otázkou dalšího zkoumání.

Prameny a zdroje

Astapenia, Ryhor. 2015. „Belarus and the Euroasian Economic Union: The view from Minsk“ *European council on Foreign Relations*, 7. 1. 2015 (online).

Dostupné z: <
https://www.ecfr.eu/article/commentary_belarus_and_the_ Eurasian_economic_union_the_view_from_minsk>.

Ayers, Sabra. 2017. „In Belarus, a rising fear: Will web e the next Ukraine?“ *Los Angeles Times*, 8. 3. 2017 (online). Dostupné z: <

<https://www.latimes.com/world/la-fg-belarus-russia-relations-20170308-story.html>>.

Bajpai, Prableen. 2019. „Emerging Markets: The Parts of Russia's GDP.“ *Investopedia*, 14. 9. 2019 (online). Dostupné z:

<<https://www.investopedia.com/articles/investing/120615/emerging-markets-analyzing-russias-gdp.asp>> (12. 10. 2019).

Ballasa, Bela. 1961. „Towards A Theory of Economic Integration”

Balmaceda, Margarita M. 2009. „At a crossroad: the Belarusian-Russian energy-political model in crisis.“ Pp. 79-92 in Sabine Fischer (ed.). *Back from the cold? The EU and Belarus in 2009*. Paris: European Union Institute for Security Studies.

Barry, Ellen. 2009. „Milk War Strains Russia-Belarus Ties”, *nytimes.com*, 14. 6. 2010 (online). Dostupné z:

<<https://www.nytimes.com/2009/06/15/world/europe/15belarus.html>> (27.10.2019).

„Belarus“ *Index of Economy Freedom*, (online). Dostupné z: <<https://www.heritage.org/index/country/belarus>>.

"Belarus Economy: Belarus Searches for New Partners in Post-Soviet Space" *EIU ViewsWire*, 1. 2. 2020, (online). Dostupné z:

<<https://search.proquest.com/docview/2331918050?accountid=16730>>.

„Belarus Republic-Russian Federation: Treaty on the Formation of the Community of Belarus And Russia.“ *International Legal Materials*, 35(5), 1190-1194. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/20698600>>.

Blížkovský, Petr, Lubor Lacina, Petr Strejček. 2016. „Učebnice evropské integrace.“ Brno: Barrister&Principal.

Bocharov, Ruchei. 2003. „Press Statement and Answers to Questions following Russian-Belarusian Talks“, (online). Dostupné z: <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22112>>.

„УСТАВ Содружества Независимых Государств“ *Commonwealth of Independent States*, (online). Dostupné z: <<http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=187>>.

„Соглашение о создании Содружества Независимых Государств“ *Commonwealth of Independent States*, (online). Dostupné z: <<http://www.cis.minsk.by/page.php?id=176&fbclid=IwAR0d3i4UsRwHXEaKfjW6AC4BjMygG0Sg8PDBKxkIp72sQYIBmgueO0qOLNA>>.

Delux, Teng. 2010. „Essence and phases of international economic Integration“, (online). Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/242595877_Essence_and_phases_of_international_economic_integration> (12.8.2019).

Dent, Christopher M. 1997. *The European Economy: The Global Context*. Londýn a New York: Routledge.

Deyermond, Ruth. 2004. „The State of Union: Military Success, Economy and Political Failure in the Russia-Belarus Union.“ *Europe-Asia Studies* 56 (8): 1191-1205.

Dürr, Jakub, Židková, Markéta. 2007. „Rusko-běloruské spojení po roce 1991 a jeho další perspektivy.“ Pp. 179 in Emil Souleimanov (ed.). *Rusko a postsovětský prostor*. Praha: Eurolex.

Dvořák, Libor. 2015. „Rusko nečernobílé.“ Pp. 11-21 in Pavla Štorková (ed.). *Ruska a Evropa 2013*. Univerzita Pardubice.

„EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine“ *Council of the European Union*, (online). Dostupné z: <<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/>>.

Fiala, Petr, Markéta Pitrová. 2009. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Filipowicz, Katarzyna, Agnieszka Konopelko. 2017. *Regional Integration Processes in the Commonwealth of Independent States*. Cham: Springer International Publishing AG

Geoffrey, Roberts. 1999. *The Soviet Union in World Politics: Coexistence, Revolution and Cold War, 1945-1991*. New York: Routledge.

Gerring, John. 2007. *Case Study Research: Principles and Practices*. New York: Cambridge University Press.

Giles, Keir. 2017. *Belarus's balancing act continues: Minsk fends off the „Ukraine Option“ again*. Federal Academy for Security Policy.

Giles, Keir. 2018. „*Russia Hit Multiple Targets With Zapad-2017*.“ Carnegie Endowment for International Peace, (online, Pdf). Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/files/Giles_Zapad_web.pdf> (29.10.2019).

Glen, Carol M., Markéta Židková. 2014. *Global Issues and Controversies*. Dubuque: Kendall Hunt Publishing Company.

Gromadzki, Grzegorz. 2009. „Belarusian foreign policy – change or continuity?“ Pp. 93-104 in Sabine Fischer (ed.). *Back from the cold? The EU and Belarus in 2009*. European Union Institute for Security Studies.

Heinrich, Andreas. 2017. „Energy Issues in Russia’s Relations with Belarus.“ *Russian Analytical Digest* 206 (5): 14-17.

Inozemtsev, Vladislav. 2012. „Russia shouldn’t work but it does.“ Pp. 80-85 in Wendy Kristianasen (ed.). *The Best of Le Monde Diplomatique 2012*. London: PlutoPress.

Inozemtsev, Vladimir, Yulia Zhuchkova. 2016. „The Future of the Economy and the Energy Sector.“ Pp. 23-30 in Hiski Haukkala a Nicu Popescu (Eds.). *Russian futures: Horizon 2025*. Paříž: European Union Institute for Security Studies.

Ioffe, Grigory. 2004. „Understanding Belarus: Economy and Political Landscape.“ *Europe-Asia Studies* 56 (1): 85-118.

Isachenko, Tatiana M. 2013. „The Trade Policy of Russia: latest developments and main priorities.“ *Rivista di Studi Politici Internazionali* 80 (3): 347-360.

Kabanenko, Ihor. 2017. „Zapad 2017: Lessons Learned by Russia and Implications for NATO“ *jamestown.org*, 6. 10. 2017 (online). Dostupné z: <<https://jamestown.org/program/zapad-2017-lessons-learned-russia-implications-nato/>> (30.10.2019).

Kłysiński, Kamil. 2018. „Is the crisis over? The economic situation in Belarus after two years of recession.“ *Centre for Eastern Studies*, 27. 2. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2018-02-27/crisis-over-economic-situation-belarus-after-two-years>>.

Konończuk, Wojciech. 2007. *The Failure of Integration. The CIS and other international organisations in the post-Soviet area, 1991-2006*. Centre for Eastern Studies, (online, Pdf). Dostupné z: <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_26_1.pdf> (23.10.2019).

Kubayeva, Gulaikhan. 2015. „*Economic Impact of The Eurasian Economic Union on Central Asia*“, Norwegian Institute of International Affairs, (online, Pdf).

Dostupné z: <http://osce-academy.net/upload/file/Policy_Brief_20.pdf> (30.10.2019).

Kuleszewicz, Anna. 2016. „External and Internal Policies of Belarus After Crimea Annexation“ *Polish Political Science Review* 4 (1): 33-43. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/321771082_External_and_Internal_Policies_of_Belarus_After_Crimea_Annexation> (29.10.2019).

Lacina, Lubor, Petr König, Jan Ostrřížek, Jan Přenosil, Petr Strejček. 2012. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal.

Leaukavets, Alla. 2017. *Belarus-Russia Relations in 2017: Behind the Curtain of the Long-lasting drama*. Russian Analytical Digest no. 206: 2-4.

Leshchenko, Natalia. 2008. „The National Ideology and the Basis of the Lukashenka Regime in Belarus.“ *Europe-Asia Studies* 60 (8): 1419-1433.

Lindberg, Deborah L. 2002. „The Use of Barter Hampers Implementation of International Accounting Standards and Contributes to Financial Woes in the Russian Federation.“ *Russian & East European Finance and Trade* 38 (3): 5-17.

Linz, Susan J. 1999. „Who Is Shouldering the Burden of Transition? An Analysis of Depreciation Rates in Russian Industry.“ *Comparative Economic Studies* 41 (2-3): 1-44.

Linz, Susan J., Gary Krueger. 1996. „Russia's Managers in Transition: Pilferes or Paladins?“ *Post-Soviet Geography and Economics* 27 (8): 397-425.

Liuhto, Kari. 2019. „Foreign economic relations of Belarus in 2019“ *ResearchGate*, (online). Dostupné z: <https://www.researchgate.net/profile/Kari_Liuhto/publications>.

Liuhto, Kari. 2020. „Foreign economic relations of Russia“ *ResearchGate*, 7. 1. 2020 (online). (cit. 25. 3. 2020) Dostupné z: <https://www.researchgate.net/profile/Kari_Liuhto/publications>.

Makhovsky, Andrei, Olga Yagova. 2020. Russia halts oil to Belarus, but transit to Europe still flowing. Reuters, (online). Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-russia-oil-belarus/russia-halts-oil-to-belarus-but-transit-to-europe-still-flowing-idUSKBN1Z20UP>

Mankoff, Jeffrey. 2010. *The Russian Economic Crisis*. Council on Foreign Relations.

Marples, David R. 2014. „Between EU and Russia: Geopolitical Games in Belarus“ *The Journal of Belarusian Studies* 7 (1): 38-68. Dostupné z: <http://belarusjournal.com/article/between-eu-and-russia-%EF%BF%BCgeopolitical-games-belarus-207> (27.10.2019).

Marples, David R. 2017. *Belarus' Susceptibility to Russian: Intervention*. American Enterprise Institute.

Martynau, Alexander. 2013. „Political Bargaining in the Union State of Russia and Belarus“ *Contemporary European Studies* 2 (online; Pdf). Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=258751> (27.10.2019).

Martinsen, Kaare Dahl. 2002. *The Russian-Belarusian Union and the Near Abroad*. Norwegian Institute for Defence Studies (online). Dostupné z: <https://www.nato.int/acad/fellow/99-01/martinsen.pdf>.

Matzek, Jan. 2016. „Anexe Krymu Ruskou federací“ *Institut pro politiku a společnost*. Dostupné z: <https://www.politikaspolecnost.cz/paper/policy-paper-anexe-krymu-ruskou-federaci/> (29.10.2019).

McCarthy, M. P. Dennis. 2006. *International Economic Integration in Historical Perspective*. New York: Taylor & Francis Group.

Modrzewski, David. 2006. „Some Aspects of Belarus's Alliance with Russia and its Relationship with the European Union.“ *Studia Diplomatica* 59 (2): 51-77.

Omondi, Sharon. 2019. "What Are The Biggest Industries In Belarus?" *WorldAtlas*, 14. 6. 2019 (online). Dostupné z: <worldatlas.com/articles/what-are-the-biggest-industries-in-belarus.html> (15. 10. 2019).

Parfitt, Tom. 2007. „Belarus cuts off Russian pipeline in bitter gas war“ *theguardian.com*, 9. 1. 2007 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/business/2007/jan/09/oilandpetrol.russia>> (27.10.2019).

Popovich, Larisa, Elena Potapchik, Sergey Shishkin, Erica Richardson, Alexandra Vacroux, Benoit Mathivet. 2011. „Russian Federation: Health systém review.“ *Health Systems in Transition* 13 (7): 3-6. Dostupné z: <https://www.ecoi.net/en/file/local/1302492/1930_1421317372_hit-russia-en-web-with-links.pdf>.

Rice, Condoleezza, Coit, Blacker. 2001. „Belarus and the Flight from Sovereignty.“ Pp. 224-251 in Stephen D. Krasner (ed.). *Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities*. New York: Columbia University Press.

Rontoyanni, Clelia. 2005. „Belarusian foreign policy.“ Pp. 47-66 in Dov Lynch (Ed.). *Changing Belarus*. Paris: Paris: European Union Institute for Security Studies.

Rotman, David, Natalia Veremeeva. 2011. „Belarus in the Context of the Neighbourhood Policy: Between the EU and Russia.“ *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 27 (1): 73-98.

Sahanovič, Hienadz, Zachar Šybieka. 2006. *Dějiny Běloruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Shraibman, Artyom. 2016. „The Lukashenko Formula: Belarus’s Crimea Flip-Flops“ *carnegie.ru*, 1. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<https://carnegie.ru/commentary/63698>> (2.11.2019).

Silitski, Vitali. 2005. „Internal Developments in Belarus.“ Pp. 25-46 in Dov Lynch (Ed.). *Changing Belarus*. Paris: Paris: European Union Institute for Security Studies.

Silitski, Vitali. 2009. „The milk split by the milk war.“ politico.eu, 24. 6. 2009 (online). Dostupné z: <<https://www.politico.eu/article/the-milk-split-by-the-milk-war/>> (27.10.2019).

Silitski, Vitali, Jan Zaprudnik. 2010. *The A to Z of Belarus*. Plymouth: The Scarecrow Press.

Soukup, Ondřej. 2017. „Rusko-běloruské vojenské cvičení Západ 2017 vyvolává u sousedů obavy. Podle Litvy chystá Rusko invazi do Pobaltí.“ archiv.ihned.cz, 15. 9. 2017 (online). Dostupné z: <<https://archiv.ihned.cz/c1-65881780-rusko-beloruske-vojenske-cviceni-zapad-2017-vyvolava-u-sousedu-obavy>> (29.10.2019).

Svoboda, Karel. 2007. „Spolupráce nebo závislost? Vztah běloruské ekonomiky k Rusku“, (online, Pdf). Dostupné z: <<https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz-RP-2007-5.pdf>> (27.10.2019).

Tamkin, Emily. 2017. „What Exactly Is Going on Between Russia and Belarus?“ *foreignpolicy.com*, 6. 2. 2017 (online). Dostupné z: <<https://foreignpolicy.com/2017/02/06/what-exactly-is-going-on-between-russia-and-belarus/>> (29.10.2019).

„The Cashless Society“ *The Economist*, (online). Dostupné z: <<https://www.economist.com/finance-and-economics/1997/03/13/the-cashless-society>>.

„The economic context of Belarus“ *Nordea*, (online). Dostupné z: <<https://www.nordeatrade.com/dk/explore-new-market/belarus/economical-context>>.

„The end of the Line“ *The Economist*, (online). (cit. 25. 4. 2020) Dostupné z: <<https://www.economist.com/briefing/2014/11/20/the-end-of-the-line>>

„Treaty on the Euroasian Economy Union“ *Euroasian Economy Union*, (online). Dostupné z: <<http://www.eaeunion.org/>> (25. 4. 2020).

Trenin, Dmitri. 2005. „Moscow’s relations with Belarus: An Awkward Ally.“ Pp. 67-78 in Dov Lynch (Ed.). *Changing Belarus*. Paris: Paris: European Union Institute for Security Studies.

Tsarik, Yuri. 2017. „Belarus-Russia: Crisis is over?“ *Center for Strategic and Foreign Policy Studies*, 1. 4. 2017 (online). Dostupné z: <<http://csfps.by/en/posts/20170401>>.

Veber, Václav. 2015. „Rozpad Sovětského svazu.“ Pp. 33-50 in Pavla Štorková (ed.). *Rusko a Evropa 2013*. Univerzita Pardubice.

Vicari, Madalina Sisu. 2016. „*The Eurasian Economic Union – approaching the economic Integration in the post-Soviet space by EU-emulated elements*“, (online). Dostupné z: <<https://journals.openedition.org/interventionseconomiques/2823>> (30.10.2019).

Vieira, Alena. 2017. „A Tale of Two Unions: Russia-Belarus Integration Experience and its Lessons for the Eurasian Economic Union.“ *Journal of Borderlands Studies* 32 (1): 41- 53.

Vydra, Zbyněk. 2015. „Rusko v nové éře (1991-2014).“ Pp. 51-71 in Pavla Štorková (ed.). *Rusko a Evropa 2013*. Univerzita Pardubice.

Wilson, Andrew. 2011. „The Myth of the Belarusian Economic Miracle“ Pp. 237-254 in Andrew Wilson. *Belarus: The Last Dictatorship in Europe*. New Haven: Yale University Press.

Wilson, Andrew, Yaroslau, Kryvoi. 2015. *From Sanctions to Summits: Belarus After the Ukraine Crisis*. European Council on Foreign Relations.

Wilson, Andrew, Fredrik, Wesslau. 2017. *So Far From God, So Close to Russia: Belarus And te Zapad Military Exercise*. European Council on Foreign Relations.

Yafimava, Katja, Jonathan Stern. 2007. „The 2007 Russia-Belarus Gas Agreement.“ Oxford Energy Comment, (online, Pdf). Dostupné z: <<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/01/Jan2007-The2007Russia-BelarusGasAgreement-KatjaYafimavaandJonathanStern-.pdf>> (27.10.2019).

Yeliseyeu, Andrei. 2019. *The Eurasian economic union: Expectations, Challenges, and Achievements*. The German Marshall Found of the United States.

Zagorski, Andrei. 2012. „Russia: Insights from a changing coutry.“ Pp. 55-64 in Sabine Fischer (ed.). *Russia: Insights form a changing country*. Paris: European Union Institute for Security Studies.

„ZAPAD 2017 and Euro-Atlantic Security“ *nato.int*, 14. 12. 2017, (online). Dostupné z: <<https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/12/14/zapad-2017-and-euro-atlantic-security/index.html>> (29.10.2019).

Zlotnikov, Leonid. 2009. „The Belarusian ‚economic miracle‘ – illusions and reality.“ Pp. 65-78 in Sabine Fisher (ed.). *Back from the cold? The EU and Belarus in 2009*. Paris: European Union Institute for Security Studies.

Žulys, Audrius. 2005. „Towards a Union State of Russia and Belarus.“ *Lithuanian Foreign Policy Review* 15-16: 148 - 169.

Anotace

Bakalářská práce se věnuje vývoji rusko-běloruských vztahů v období 1991 – 2020. Hlavním cílem práce je nastínit vývoj vztahů mezi Ruskou federací a Běloruskou republikou od pádu Sovětského svazu po rok 2020. Práce se dále zaměřuje na stručný popis vývoje ekonomik Ruské federace a Běloruské republiky. V poslední části se práce zabývá vývojem ekonomických vztahů. Kromě spolupráce v oblasti ekonomiky, hodnotí vývoj v oblasti vojenské či energetické politiky obou zemí.

Klíčová slova: Ruská federace, Běloruská republika, ekonomika, integrace, spor

Abstract:

The bachelor's thesis focuses on the development of Russian-Belarusian relations in the period 1991 – 2020. The main aim of view is to outline the development of relations between the Russian Federation and Belarus from the fall of the Soviet Union to 2020. The work focuses on independent economic development. The last part deals with the development of economic relations. In addition to cooperation in the field of economics, evaluating developments in the field of military and energy policy of both countries.

Keywords: Russian Federation, Republic of Belarus, economy, integration, dispute